

www.idr.ro

POLICY PAPER

Seria Policy Paper
cuprinde texte bazate
pe surse publice.
Opiniile exprimate
reprezintă punctele
de vedere ale
autorilor.

Institutul Diplomatic Român

Policy Paper nr. 2 / 2012

Considerații privind aranjamentele asupra armelor convenționale în Europa

*Dr. Paul Duță
Dr. Ion Panait*

ISSN 2285 – 8938
ISSN-L 2285 – 8938

București 2012

Considerații privind aranjamentele asupra armelor convenționale în Europa

Dr. Paul Duță

Dr. Ion Panait

Spațiul euroasiatic a înregistrat schimbări spectaculoase ale raporturilor de putere și aranjamentelor de securitate în ultimii 30 de ani, pe fondul absenței războaielor de anvergură de la cel de-al Doilea Război Mondial, ceea ce este o performanță extraordinară.

Semnarea și respectarea unor acorduri de securitate de o valoare incontestabilă pentru umanitate, reprezintă semnalul civilizațional pe care Europa îl dă celorlalte continente, cu o speranță bine fundamentată spre o lume fără războaie distrugătoare. Cu toate că, viitorul reducerii armelor convenționale în Europa pare întunecat și rămâne neclar, asta nu înseamnă că modelul respectiv nu ar putea fi replicat în altă zonă geografică.

Studiu de față este dedicat analizei armelor convenționale ca vectori ai raporturilor de putere în spațiul euroasiatic, cu precizarea că pentru o imagine completă a arhitecturii de securitate se impun analize separate privind dimensiunea nucleară a raporturilor de putere și perspectivele coeziunii sistemului de acorduri de securitate.

Balanța europeană strategică

O teorie post-modernistă dedicată armelor convenționale pleacă de la paradigma că Europa ar conduce lumea ca un mecanism de asigurare a transparenței și încrederii mutuale, în detrimentul afișării puterii naționale și a amenințărilor cu folosirea forței.¹ Potrivit unei opinii circumscrise acestei teorii, funcția de exemplu a Europei² trebuie turnată într-un tratat care ar putea fi definitiv pentru asigurarea tranziției de la lumea Războiului Rece la aranjamentele post Război Rece, în care acordurile trebuie să fie multilaterale; nu există alianțe simplificatoare și paritate nu are o semnificație bipolară, simplă.³

Se impune precizarea fundamentală că, progresul în ceea ce privește controlul armelor în Europa va depinde de ritmul dictat de stabilitatea nucleară, mai ales între SUA și Rusia.

Prin discuții politice și diplomatice s-a obținut reducerea armelor convenționale, unanim recunoscută ca cea mai reușită încercare de până acum de reducere a insecurității militare și suspiciunii la scară continentală, dar și crearea premiselor pentru implementarea unor mișcări similare blocuri militare antagonice.

¹ Robert Cooper sublinia că: „verificările intruzive - care înseamnă chiar baza CFE, sunt un element cheie în ordinea post-modernă, unde suveranitatea statului nu mai este un absolut... securitatea se bazează pe transparență, deschidere mutuală, interdependență, și vulnerabilitate mutuală...”, Vezi, Robert Cooper, *The Post Modern State and the World Order*, www.demos.co.uk/files/postmodernstate.pdf.

² Este încurajator că CICA din Asia, modelată de OSCE pare dornică să analizeze multe din lecțiile pozitive ale CSBM din Europa. Este posibil ca modelul să evolueze chiar mai mult. Centrul Internațional de Studii Diplomatice și Școala de Studii Orientale și Africane din Londra studiază sistematic lecțiile desprinse din experiența europeană a controlului armelor convenționale, în vederea globalizării acestor strategii. Dacă viziunea reducerii armelor convenționale nu va rodi, așteptările la nivel global pentru îmbunătățirea securității și creșterea economică vor rămâne serios limitate. Vezi, Robert Cooper, *The Post Modern State and the World Order*, www.demos.co.uk/files/postmodernstate.pdf.

³ Christopher Coker, “Post-modernity and the end of the Cold War,” *Review of International Studies*, July 1992.

Începând cu 1970, prin negocierile de la Helsinki, Stocholm, Viena, etc., pe fondul unor reacții pozitive din partea SUA și URSS, s-a progresat mult în ceea ce privește declarațiile de forță, schimburi de date, inspecții, discutarea doctrinelor militare, notificărilor de manevre, observatori și mai ales, constituirea unui grup de consultări pentru rezolvarea situațiilor speciale. Toate eforturile au culminat cu reducerea pe scară largă a forțelor convenționale, de creșterea stabilității și reducerea cheltuielilor militare.

În ciuda cursului pozitiv al multora din aceste evenimente, au apărut noi amenințări la adresa stabilității (invazia Kuweitului de către Irak, în august 1990 și evenimentele ulterioare din zona Golfului). Forța de Coaliție formată sub conducerea Statelor Unite, de oprire a invaziei nu a implicat NATO în mod direct, dar solidaritatea din cadrul Alianței în această problemă a avut un rol semnificativ.⁴

În 1991, a fost elaborat „Concept Strategic al NATO” cu ocazia summit-ului de la Roma și definit cu o mai mare precizie la Washington, la începutul anului 1999.

Între 1991-1999, se desfășoară patru reuniuni importante pentru NATO, reuniuni la care s-au dezbătut problemele cu care se confruntă Alianța și modalitățile de contracarare ale noilor provocări: Summit-ul de la Roma, 1991 (stabilește parametrii cooperării cu noi parteneri din Europa Centrală și de Est)⁵; Summit-ul de la Bruxelles, 1994 (lansarea Parteneriatul pentru Pace - PfP)⁶; Summit-ul de la Madrid, 1997 (Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic - EAPC);⁷ Summit-ul de la Washington, 1999 (campania aeriană NATO pentru stabilirea păcii în Kosovo).⁸

⁴ Țările membre au folosit intens forumul NATO pentru consultări politice încă de la declanșarea crizei și au avut o contribuție majoră la sprijinirea Statelor Unite în găsirea unui soluții diplomatice. Când acestea au eșuat, contribuțiile directe la Forța de Coaliție ale statelor membre și experiența lor comună de lucru și împărțire a responsabilităților în cadrul NATO au jucat un rol important. Mai mult, într-o acțiune bazată pe Alianță, au fost trimise în Turcia elemente ale Forței Mobile din NATO, pentru a demonstra hotărârea comună de apărare a Alianței, aflată sub incidența art. 5 din Tratatul Nord-Atlantic, în eventualitatea unei amenințări externe la securitatea Turciei, care ar fi putut decurge în urma situației din Golf. Vezi și, Paul Dănuț Duță, Teodor Frunzeti și Ion Panait, *Operații NATO. Studiu de caz, Afganistan*, Colecția Politică și Apărare Națională nr.26, Editura Tehno Media, Sibiu, 2007, pp.37-39.

⁵ De asemenea, conducătorii aliați au aprobat o „Declarație a Păcii și Cooperării”, care definea viitoarele sarcini și orientări ale NATO privitoare la planul instituțional general de securitate europeană. Astfel, „Noul Concept Strategic” avea în vedere reducerea dependenței față de armele nucleare și efectuarea unor schimbări esențiale la nivelul forțelor armate integrate ale NATO, incluzând reduceri substanțiale sub raport numeric și sporirea mobilității și flexibilității forțelor armate. S-a decis, de asemenea, utilizarea mai frecventă a forțelor multinaționale. A fost, astfel, creat Consiliul de Cooperare Nord-Atlantic (NACC) însărcinat să urmărească evoluția viitoare a parteneriatului, cu rolul de a facilita cooperarea în probleme de securitate și de a supraveghea procesul de dezvoltare a unor legături instituționale și neprotocolare între statele membre și cele partenere. Vezi, Paul Dănuț Duță, „Relația dintre conceptele strategice ale NATO și securitate umană”, în *Studia Securitatis*, nr.6/2009, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2010, pp.39-50.

⁶ România a fost prima țară care a aderat la Parteneriatul pentru Pace, la 28 ianuarie 1994. În 2002, 26 de țări erau membre ale PfP: Albania, Armenia, Austria, Azerbaidjan, Bulgaria, Belarus, Cehia, Estonia, Finlanda, Georgia, Kazahstan, Kargazstan, Letonia, Lituania, Macedonia, Malta, Moldova, Polonia, România, Rusia, Slovacia, Slovenia, Suedia, Turkmenistan, Ucraina, Uzbekistan. Parteneriatul pentru Pace a fost considerat o inițiativă majoră a NATO, vizând creșterea încrederii și a eforturilor de cooperare în vederea securității pe continent. El angaja NATO și statele din fostul spațiu comunist în activități concrete de cooperare militară și oferea statelor partenere posibilitatea ca, în funcție de interesele și de posibilitățile fiecăruia, să-și consolideze legăturile cu NATO. Vezi, Paul Dănuț Duță, „Considerații privind relația ONU-NATO”, în *Studia Securitatis*, nr.6/2008, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2009, pp.108-119.

⁷ Deschiderea unui capitol nou în relațiile NATO-Rusia; începerea formalităților pentru un viitor parteneriat cu Ucraina; intensificarea dialogului cu țările mediteraneene; progresul în relațiile cu securitatea europeană și

Cu privire la relațiile NATO-Rusia, acestea au fost puse pe un alt palier al discuțiilor, întrucât s-a considerat că o dezvoltare mai amplă a relațiilor cu Rusia constituie un element cheie în securitatea și stabilitatea statelor din Europa.⁹ În ceea ce privește relația dintre NATO și Rusia din această perioadă, aceasta a fost determinată de loviturile aeriene ale NATO asupra fostei Iugoslavii din 24 martie 1999.¹⁰

Regimul controlului armelor negociat la sfârșitul perioadei Războiului Rece este considerat coloana vertebrală a securității internaționale.¹¹

Potrivit unei opinii¹², este prematur să se vorbească de un eșec al unui parteneriat strategic între Rusia și Vest. Deși unele neînțelegeri vor persista, ambele părți pot face încă angajamente solide în vederea cooperării în domeniul securității, pentru beneficiu reciproc. Aceste măsuri de cooperare ar trebui să aibă în vedere, cel puțin trei aspecte: (1) Modernizarea regimului controlului armelor; (2) Coordonarea eforturilor Apărării cu Rachete Balistice (BMD);¹³ (3) Rezistență comună în fața victoriei talibane în Afganistan.¹⁴

identitatea apărării în cadrul NATO; definirea structurii de comandă militară reformată a Alianței. Astfel, s-a aprobat „Documentul de Bază”, ca o încununare a relațiilor între statele aliate și cele partenere, în scopul întăririi și extinderii păcii și stabilității în spațiul euro-atlantic. Vezi, Paul Dănuț Duță, „Considerații privind negocierea unui acord cadrul UE-Rusia?”, în *Sfera Politicii*, nr.125/2006, Editura Făclia, București, 2006, pp.64-74.

⁸ Având la bază versiunea din 1991 a Conceptului de Securitate, acesta prevedea „riposta flexibilă”, respectiv oferirea de către NATO a avantajelor flexibilității și inducerea sentimentului de nesiguranță oricărui potențial agresor în legătură cu riposta NATO în cazul unei amenințări la suveranitatea și independența chiar și a unei singure țări membre. Referitor la riscuri, Conceptul afirma teoria că pericolul unui război general în Europa a dispărut virtual, dar că există alte riscuri și incertitudini cu care se confruntă membrii Alianței și alte state din regiune, precum conflictele etnice, încălcarea drepturilor omului, instabilitatea politică, precaritatea economică, răspândirea armelor nucleare, biologice și chimice și căile de furnizare a acestora. Comunicatul de la Washington a conturat și o altă inițiativă a Alianței asupra „Armelor de Distrugere în Masă” (ADM). În acest sens, s-a înființat „Centrul ADM” („Weapons of Mass Destruction Center”), cu sediul la Comandamentul NATO de la Bruxelles, menit să coordoneze abordarea politico-militară integrată, prin încurajarea dezbaterilor și înțelegerea problemelor ADM în cadrul NATO. Vezi, Paul Dănuț Duță, „Relația dintre conceptele strategice ale NATO și securitate umană”, în *Studia Securitatis*, nr.6/2009, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2010, pp.39-50.

⁹ Actul are la bază un acord întărit de cooperare între NATO și Rusia din 22 iunie 1994. Astfel, în 1997 are loc semnarea „Actului Fondator al Relațiilor Reciproce de Cooperare și Securitate între NATO și Rusia”, ca o înțelegere menită să întărească pacea în spațiul euro-atlantic, ca o modalitate legiferată de discuții și negocieri în domeniile de menținere a păcii, securitate ecologică, știință, aspecte umanitare și de cooperare militară. Vezi, Paul Dănuț Duță, Teodor Frunzeti, Ion Panait, *Organizațiile internaționale și problema balcanică. Studiu de caz: Kosovo*, Colecția Politică și Apărare Națională nr.34, Editura Tehno Media, Sibiu, 2009, pp.43-52.

¹⁰ La sfârșitul anului 1999 relațiile dintre NATO și Rusia erau în impas. Cooperarea se limita la două operații conduse de NATO în Bosnia și Kosovo. Totuși, mulți experți susțin că experiența KFOR a fost cea care a făcut ca relația NATO-Rusia să supraviețuiască și în final să-și revină. Perioada următoare, de până la 10 septembrie 2001, a fost caracterizată de refacerea graduală a relațiilor de colaborare anterioare. În pofida faptului că amintirile negative ale recente agresiuni a NATO erau încă proaspete, noua echipă de conducere de la Kremlin a realizat că trebuie să se obișnuiască cu prezența inevitabilă a forțelor NATO în Europa și să găsească din nou o soluție de coexistență. Vezi, Paul Dănuț Duță, Teodor Frunzeti, Ion Panait, *Op.cit.*, pp.53-54.

¹¹ Pentru un silogism de referință, vezi, Russell J. Leng, *Interstate Crisis Behaviour, 1816-1980: Realism Vs Reciprocity*, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1993, p.231-240.

¹² Noul Tratat de Reducere a Armelor Strategice (New START) stabilește predictibilitatea și stabilitatea unui echilibru nuclear pentru următoarea decadă în cadrul paradigmei de descurajare nucleară reciprocă. Acest lucru va ajuta la schimbarea paradigmei strategice și, în cele din urmă, va duce la securitate reciproc asigurată. Pentru conceptul de securitate reciproc asigurată, vezi, Andrei Zagorski, *European security architecture and challenges: where are we in 2011 as compared to 2008? A food for thought paper*, Moscow, European Studies Institute at MGIMO-University 11–12 April 2011, p.7.

¹³ BMD - Ballistic Missile Defence.

Separarea negocierile politice de cele militare. În timpul Războiului Rece, NATO și Pactul de la Varșovia menținând forțe armate uriașe în Europa, gata să se confrunte una cu cealaltă, stabilesc de comun acord obiectivul fundamental de prevenire a unui atac surpriză. De menționat că, membrii Pactului de la Varșovia dețineau superioritatea strategică (în personal și arme convenționale) datorită Uniunii Sovietice, care avea mai mult armament decât toate țările membre NATO la un loc.

În 1972, procesul de negociere SUA-URSS se concretizează în Tratatul de Limitare a Armelor Strategice (SALT)¹⁵, prin care se separă negocierile politice de cele militare. Astfel, sub egida Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE)¹⁶ se desfășoară atât negocieri politice dar și negocieri pe problemele militare.

În 1973, la Viena încep negocierile pe grupuri de țări asupra armelor convenționale dintre NATO și Pactul de la Varșovia cu Discuțiile Asupra Reducerii Reciproce și Echilibrate a Forțelor Militare (MBFR)¹⁷ în Europa Centrală. Nu s-au făcut progrese semnificative, deși mulți au apreciat demersurile ca mijloc care a facilitat discuțiile strategice între est și vest.¹⁸

În 1979, negocierile MBFR au fost stopate brusc de către ruși, deranjați de amplasarea de către NATO a armelor nucleare în Europa (INF).¹⁹ În 1989, după rezolvarea crizei INF și stingerea Războiului Rece, tratativele MBFR se încheie oficial.²⁰

În 1987, după ce s-a constatat că aceste discuții au avut realizări foarte reduse, ele au fost înlocuite cu negocieri asupra Forțelor Convenționale în Europa (CFE)²¹. În ciuda eșecului MBFR, negociatorii NATO și Pactul Varșovia au reușit să întocmească Tratatul asupra Forțelor Convenționale în Europa (CFE-1)²² în decurs de 3 ani, între 1987 și 1990.²³

În 1988, se stabilesc următoarele principii: obiectivele negocierii urmăresc întărirea stabilității și securității în Europa prin convenirea unui echilibru sigur și stabil al forțelor armate

¹⁴ Vezi, Fernandes, Sandra. 2012. "The European Union and the Medvedev Proposal: A Breakthrough or an Empty Shell?" *In Russian and European Security*. Eds. Roger Kanet and Raquel Freire (ed.). Republic of Letters Publishing, pp. 261-284.

¹⁵ SALT - Strategic Arms Limitation Treaty, semnat de Richard Nixon și Leonid Brezhnev.

¹⁶ CSCE - Conference on Security and Co-operation in Europe.

¹⁷ MBFR - Mutual and Balanced Force Reduction.

¹⁸ Discuțiile au fost îngreunate de problema limitărilor asupra forțelor reziduale, de existența NATO, care cerea ca manevrele să fie notificate în avans și posibil observate de personal desemnat special, asta în timp ce Tratatul de la Varșovia respingea aceste chestiuni, ca fiind intruzive. Murdock, James C. e Sandler, Todd, 1991, "NATO Burden Sharing and the Forces of Change: Further Observations", *International Studies Quarterly*, XXXV, 1, pp.109-114. Vezi și, www.armscontrol.org/factsheet/cfe.

¹⁹ INF - Intermediate Range Nuclear Forces.

²⁰ Vezi, www.armscontrol.org/factsheet/cfe.

²¹ CFE - Conventional Forces in Europe.

²² CFE-1, *The Conventional Forces in Europe Treaty of 19 November 1990*.

²³ Ca urmare, mulți comentatori au considerat că aceste negocieri au avut succes din cauză că se găsește o nouă formulă mai eficientă pentru procesul discuțiilor. Acest lucru nu este adevărat. Diferența reală dintre 1973 și 1987 este că în 1973 nici SUA și nici URSS nu doreau cu adevărat un tratat. Richard Nixon a intrat în aceste discuții pentru a abate eforturile senatului SUA de a reduce, în mod unilateral, forțele militare americane cu bazele în Europa, în timp ce Kremlinul considera, negocierile un instrument de a crea o falie între Washington și aliații europeni. Totuși, până în 1987, condițiile s-au schimbat, căci Gorbaciov și-a dat seama că un astfel de tratat este necesar pentru ca URSS să reducă povara economică de întreținere a unor forțe militare mari în Europa de est și pentru ca el să poată reforma țara. Vezi, Stephen J. Blank, Louis H. Jordan, Jr. Editors, *Arms control and european security*, Strategic Studies Institute, August 2012, <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/>.

convenționale, incluzând armele și echipamentele convenționale, la nivele reduse; eliminarea inegalităților care pun în pericol stabilitatea și siguranța; și eliminarea priorității a capacităților de lansare a atacurilor prin surprindere și de a iniția acțiuni ofensive la scară largă.

În 1989, CFE a reușit semnarea a unui acord asupra tancurilor, vehiculelor de luptă blindate, artilerie grea, aviației de luptă și elicopterelor de asalt, numite „echipamente limitate prin tratat” (TLE).²⁴

În 1990, în Declarația NATO, au fost enunțate măsuri majore de transformare a Alianței, în conformitate cu noul mediu de securitate, precum și hotărârea de a pune capăt confruntării dintre Est și Vest.²⁵

În noiembrie 1990, la Paris, este semnată o declarație-angajament comună de neagresiune, în același timp cu Tratatul asupra Forțelor Convenționale din Europa și cu publicarea, de către toate statele membre OSCE, a „Cartei de la Paris pentru o nouă Europă”.²⁶ S-au înregistrat progrese în abordarea unui acord al „Cerulei Deschis”, care permitea survolarea teritoriilor naționale pe baze reciproce, în scopul sporirii încrederii și transparenței referitoare la operațiunile militare.²⁷

CFE-1 are rădăcini în încercarea colectivă a 30 de state să-și îmbunătățească securitatea, valoarea acordului fiind fundamentală pentru o nouă arhitectură bazată pe securitatea prin cooperare. Semnarea CFE-1 de către țările membre NATO și țările membre ale Pactului de la Varșovia accentuează o transformare a securității europene, care este încă în desfășurare și a cărei finalitate este neclară.²⁸

Acord multilateral bazat pe principiul parității numerice între blocurile militare. În timp ce majoritatea tratatelor de control al armelor sunt convenții bilaterale între Washington

²⁴ Vezi, www.armscontrol.org/factsheet/cfe.

²⁵ Schimbările inițiate de Declarația de la Londra din 1990 au corespuns sfârșitului Războiului Rece, Declarația Summit-ului NATO de la Londra conținând, pe lângă celebra „*we are no longer enemies*”, și prevederi cu privire la o schimbare a strategiei militare a NATO. Vezi, Larson, Deborah W., 1991, „Bandwagon Images in American Foreign Policy: Myth or Reality?”, în Robert Jervis and Jack Snyder (eds.), *Dominoes and Bandwagons. Strategic Beliefs and Great Power Competition in the Eurasian Rimland*, Oxford, Oxford University Press, pp.85-111.

²⁶ „Carta de la Paris pentru o Nouă Europă”, în Monitorul Oficial, partea I, nr. 181/09.09.1991. „Declarația comună a pus capăt oficial relațiilor de adversitate și a reafirmat intenția semnatărilor de a se abține de la amenințări sau folosirea forței împotriva integrității teritoriale sau independenței politice a oricărui stat, în conformitate cu scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite și ale Actului Final de la Helsinki.” În scurt timp au fost stabilite noi contacte militare, care au inclus discuții intense asupra doctrinelor și forțelor militare.

²⁷ S-a ajuns la o înțelegere privind intensificarea procesului OSCE și stabilirea de noi standarde pentru consolidarea și păstrarea societăților libere. Au fost luate măsuri care să permită procesului OSCE, până atunci capabil să întărească încrederea mutuală, să fie în continuare instituționalizat, astfel încât să asigure un forum al dialogului politic largit, într-o Europă mai unită. Vezi, Paul Dănuț Duță, Teodor Frunzeti, Ion Panait, *Operații și misiuni OSCE. Studiu de caz: Moldova*, Colecția Politică și Apărare Națională nr.29, Editura Tehno Media, Sibiu, 2008, p.24.

²⁸ La semnarea lui mulți analiști l-au salutat ca fiind „piatra de temelie” a securității europene și el constituie cel mai ambițios și mai amplu tratat referitor la controlul armelor convenționale, din istorie. Evenimentele care au încadrat această transformare au fost, în mare parte, pașnice și remarcabile. Doar cu un an înainte, în 9 noiembrie 1989, Zidul Berlinului, care servise ca cel mai important simbol al Războiului Rece, timp, de aproape, 40 de ani, a fost dărâmat. Cu 6 săptămâni înainte de semnarea Tratatului de la Paris, Germania s-a reunificat, în mod oficial, într-o singură națiune. Cele 22 de națiuni care semnaseră acest acord au sporit la 34. Vezi, Paul Dănuț Duță, Robert Iulian Stănescu, Lucian Leonard Bădică, *UE-27 de la extindere la adâncirea integrării*, Colecția Politică și Apărare Națională nr.36, Editura Tehno Media, Sibiu, 2009, pp.11-13.

și Moscova, CFE-1 este un acord multilateral de importanță vitală pentru europeni. Eșecul lui ar putea duce la o cursă a înarmărilor fără restricții în Europa.

CFE-1 negociat împreună cu primul Tratat de Reducere a Armelor Strategice (START) și tratatele Forțelor Nucleare cu Rază Medie (INF), a fost primul aranjament foarte complex ca plafoane și proceduri fundamentat pe principiul parității numerice, acceptat în 1972, când URSS și SUA au semnat Tratatul Antirachetă (ABM)²⁹ și înțelegerea Convorbirilor asupra Limitării Armelor Strategice (SALT).

CFE-1 prin transparența pe care o solicită, servește ca element important în stabilitatea Europei, pe măsură ce relațiile europene evoluează, iar forțele militare se modernizează.³⁰ CFE-1 stipulează limite ale armelor convenționale pentru ambele blocuri militare, impune reduceri substanțiale ale arsenalelor convenționale din fiecare țară și realizează un regim de inspecții și verificări. Astfel, sunt stabilite limitări pe „grupe” în ceea ce privește tancurile, artileria, blindatele, aviația și elicopterele de atac – cerință cunoscută sub numele de Echipament Limitat prin Acord (TLE) – în zona cuprinsă de Oceanul Atlantic și munții Urali. Fiecare bloc militar avea voie să posede:

TLE	Limită pe grupe
Tancuri	20000
Artilerie	20000
Blindate	30000
Elicoptere de atac	2000
Avioane de luptă	6800

Tabel nr.1 - Plafoane pentru Echipament Limitat prin Acord (TLE)³¹

Strategia de securitate europeană “Solana”

În 1992, prin adoptarea Tratatului de la Maastricht și crearea UE, dimensiunea de securitate și apărare europeană capătă trăsături mult mai pronunțate - PESC.³² Sub aceste

²⁹ AMB - Anti-ballistic Missile.

³⁰ La două decenii de la sfârșitul Războiului Rece, Rusia și Vestul se confruntă încă o dată pe diverse probleme. Neînțelegerile pot avea consecințe periculoase care pot fi distrugătoare pentru ambele părți. Rusia va deveni cu greu o democrație și o economie de piață modernă dacă există o nouă confruntare cu Vestul Aliat. Vestul poate atrage dușmănia unui partener valoros pentru stabilitatea globală și europeană în situația în care se confruntă cu un eșec american fără precedent în Irak și Afganistan și în timp ce China și India câștigă o importanță tot mai accentuată în sistemul internațional. Vezi, Catherine Ashton, *Speech on EU foreign policy towards the BRICS and other emerging powers*, European Parliament, Brussels, 1 February 2012; Ben Judah, Jana Kobzova and Nicu Popescu, *Dealing with a Post-BRIC Russia*, European Council on Foreign Relations, November 2011. http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR44_RUSSIA.pdf.

³¹ *Protocol on procedures governing the reduction of conventional armaments and equipment limited by the treaty on conventional armed forces in Europe.*

³² Transformările instituționale pe care CCE le-a înregistrat prin intermediul noului tratat au permis asumarea de către UE a Politicii Externe și de Securitate Comună – PESC (pilonul II) care includea și “un potențial cadru al unei politici comune de apărare” care ar fi putut “conduce, în timp, la apărare comună” (Art. J.4). Pentru prima oară de la sfârșitul celui de-al doilea Război Mondial dimensiunea europeană de securitate și apărare beneficiază de un cadru juridic care să-i permită dezvoltarea instituțională. Paul Dănuț Duță, Dan Ionică, *UE-27. Politica Europeană de Vecinătate*, Colecția Politică și Apărare Națională nr.27, Editura Tehno Media, Sibiu, 2008, pp.21-27.

auspicii, UEO devine parte integrantă a dezvoltării UE fiind, practic, “principalul instrument de aplicare a deciziilor și acțiunilor cu implicații în domeniul apărării”.

În 1992, Hotel Petersberg în Germania, la Bonn, miniștrii de externe și ai apărării UEO se întrunesc în vederea analizării modului în care organizația va răspunde prevederilor tratatului.³³ În urma acestei decizii UEO va fi angrenată, în perioada următoare într-o serie de misiuni.³⁴

În 1997, UE preia Misiunile de tip Petersberg.

În 1999, se adoptă platforma politică de acțiune pentru ca „Uniunea Europeană să dețină capacitatea de a derula acțiuni autonome, susținute de forțe militare credibile, instrumente de decizie corespunzătoare și disponibilitatea de a le folosi pentru a răspunde la crize internaționale, fără a aduce vreun prejudiciu NATO”.³⁵

În 2000, are loc dezvoltarea instituțională a PESA prin integrarea *in corpore* a structurilor și funcțiilor UEO în cadrul UE. De asemenea, sunt stabilite principiile ce vor sta la baza instituționalizării mecanismelor de cooperare în domeniul securității și apărării cu statele terțe dar și cu alte organisme internaționale precum NATO și ONU.

În 2002, relația UE-NATO a căpătat o identitate instituționalizată prin adoptarea Acordurilor NATO-UE privind accesul UE la mijloacele și capacitățile Alianței, altele decât cele naționale, în vederea derulării de operații sub conducerea Uniunii. Cunoscută sub numele de Acordurile „Berlin+” acestea prevăd: garantarea accesului UE la capacitățile de planificare NATO, în vederea derulării unei operații; prezumția de disponibilitate pentru UE a capacităților și mijloacelor colective ale Alianței (inclusiv structurile de comandă și control și flota AWACS); identificarea opțiunilor europene de comandă pentru DSACEUR pe timpul derulării unei operații UE cu recurs la mijloacele și capacitățile NATO.³⁶ Prin intenția de a crea un centru separat pentru planificarea operațiilor UE, se marchează un soi de „trecere a Rubiconului”, în sensul că înțelegerea tacită care a existat aproape jumătate de secol în UE potrivit căreia integrarea economică și chiar politică pot fi edificate la nivelul Europei, dar securitatea rămâne o chestiune transatlantică, este acum încălcată.

³³ Prin Declarația adoptată cu acest prilej se stabilea ca gama misiunilor pe care UEO le va îndeplini va cuprinde: misiuni umanitare și de salvare, de menținere a păcii și misiuni ale forțelor combatante pe timpul derulării unor operații de management al crizelor (cunoscute ulterior sub numele de „Misiuni de tip Petersberg”). Vezi, Paul Dănuț Duță, Dan Ionică, *Op.cit.*, pp.32-35.

³⁴ Misiunea de monitorizare a embargoului impus Iugoslaviei (1993 - M. Adriatică și pe Dunăre); sprijin acordat Misiunii UE de Administrare din Mostar – 1995; contribuția la misiunea de instruire a polițiștilor albanezi MAPE – 1999-2001; misiunea de asistență în domeniul deminării, Croația – 1999-2001. Vezi, Paul Dănuț Duță, Dan Ionică, *Op.cit.*, pp.35-38.

³⁵ Pentru realizarea acestui obiectiv au fost adoptate o serie de măsuri organizatorice vizând adaptarea instituțională a UE precum: nominalizarea lui J. Solana în funcția de Înalt Reprezentant pentru Politică Externă și de Securitate Comună și Secretar General al Consiliului UE; crearea structurilor responsabile pentru gestionarea problematicei de securitate și apărare la nivelul UE – Comitetul Politic și de Securitate – PSC, Comitetul Militar (EUMC) și Statul Major Militar (EUMS); regularizarea sistemului de consultare la nivelul UE prin derularea periodică a reuniunilor Consiliului Afaceri Generale. Paul Dănuț Duță, Vasile Tabără, Mihai Marcel Neag, *Considerații privind sistemul instituțiilor de securitate*, Colecția Politică și Apărare Națională nr.33, Editura Tehno Media, Sibiu, 2009, pp.23-31.

³⁶ Încheierea acestor aranjamente va permite lansarea, în martie 2003, a primei operațiuni militare a UE – Concordia (FYROM) și, ulterior, a operațiunii post-SFOR, Althea, în Bosnia-Herțegovina (în decembrie 2004). Paul Dănuț Duță, Teodor Frunzeti, Ion Panait, *Organizațiile internaționale și problema balcanică. Studiu de caz: Kosovo*, Colecția Politică și Apărare Națională nr.34, Editura Tehno Media, Sibiu, 2009, pp.79-93.

În general, Consiliul European³⁷ se limitează a lua doar acele decizii circumscrise PESA care pot întruni consensul.

În iunie 1999, la Consiliul European de la Köln³⁸, Politica Europeană de Securitate și Apărare – PESA³⁹ respectiv, Politica Europeană de Securitate și Apărare Comună – PESAC⁴⁰ se cristalizează este un concept care a dobândit în ultimii ani tot mai multă substanță ca parte intrinsecă a PESAC. În procesul decizional al PESAC este implicată o pleiadă întregă de instituții comunitare⁴¹.

În esență, PESA presupune dezvoltarea unei capacități de decizie autonome și, în cazul în care Alianța Nord-Atlantică ca întreg nu este angajată, lansarea și coordonarea unor operațiuni militare sub autoritatea UE, ca răspuns la situații de criză, angajarea resurselor de către statele membre la astfel de operațiuni bazându-se pe decizii suverane. Din acest ultim punct de vedere este important de subliniat că PESA este un proces interguvernamental, controlul politic asupra PESA fiind exercitat de șefii de stat și de guverne ale statelor membre, iar cel financiar, de către parlamentele naționale.

Obiectivul principal⁴² al PESA îl reprezintă capacitatea statelor membre de a mobiliza, a desfășura în termen de 60 de zile și a susține cel puțin un an, forțe militare ce pot atinge nivelul a 15 brigăzi, respectiv 50.000-60.000 de oameni. Aceste forțe trebuie să fie capabile să îndeplinească întreg spectrul misiunilor Petersberg.

În la 20 iunie 2003, la Salonic, Înalțul Reprezentant UE pentru PESAC și secretar general al UEO Javier Solana a prezentat, documentul intitulat „O Europă mai sigură într-o lume mai bună”⁴³, care s-a constituit în prima schiță a unui concept strategic al UE-27. Documentul procedează la o analiză a mediului de securitate, identifică obiective strategice și propune politici menite a răspunde principalelor provocări și amenințări la adresa securității. În această

³⁷ Salonic, 19-20 iunie 2003. Dezvoltarea capacităților militare ale UE, incluzând întreg spectrul misiunilor Petersberg și Forța de Reacție Rapidă; continuarea lucrului la Programul UE pentru Prevenirea Conflictelor Violente, cu accent pe Balcanii Vestici; instituirea unei baze de date, pe bază de voluntariat, pentru combaterea terorismului; adoptarea unei Declarații asupra neproliferării armelor de distrugere în masă; crearea, sub autoritatea Consiliului, a unei agenții interguvernamentale în domeniul capacităților de apărare, dezvoltării, cercetării, achizițiilor și armamentelor. Paul Dănuț Duță, Teodor Frunzeti, Ion Panait, *Op.cit.*, pp.15-24.

³⁸ În perioada imediat următoare conflictului din Kosovo și subsecvent înțelegerii franco-britanice de la St. Malo (decembrie 1998), dobândind noi valențe prin deciziile ulterioare ale aceluiași for european de la Helsinki (10-11 decembrie 1999), Lisabona (23-24 martie 2000), Santa Maria da Feira (19-20 iunie 2000), Nisa (7-9 decembrie 2000), Göteborg (15-16 iunie 2001), Laeken (14-15 decembrie 2001), Sevilla (21-22 iunie 2002), Bruxelles (24-25 octombrie 2002), Copenhaga (12-13 decembrie 2002), Bruxelles (20-21 martie 2003), Salonic (19-20 iunie 2003) și Bruxelles (12-13 decembrie 2003). Vezi, Paul Dănuț Duță, 'The relation NATO strategic concept and human security', în *Studia Securitatis*, nr.5/2009, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2009, pp.3-15.

³⁹ ESDP - *European Security and Defence Policy*.

⁴⁰ CESDP - *Common European Security and Defence Policy*.

⁴¹ Consiliul European, Consiliul Uniunii Europene, Comisia Europeană (cu precădere Comisarul pentru Relații Externe), Parlamentul European, Președinția, statele membre, Secretariatul General al Consiliului condus de Înalțul Reprezentant pentru PESAC, reprezentanții speciali, Comitetul Reprezentanților Permanenți (COREPER), Comitetul Politic, Unitatea de planificare politică și avertizare timpurie (aflată în subordinea Secretariatului General al Consiliului). Vezi, Paul Dănuț Duță, 'Tratatul constituțional de la Roma', în *Sfera Politicii*, Editura Făclia, București, 2005, nr.120-121-122/2005, pp.14-25.

⁴² *Headline Goal* așa cum a fost el stabilit de către Consiliul European de la Helsinki, din 10-11 decembrie 1999. Vezi, Paul Dănuț Duță, 'Apărarea colectivă și noul concept strategic', în *Studia Securitatis*, nr.2/2010, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2010, pp.89-103.

⁴³ *A secure Europe in a better world*.

din urmă categorie sunt incluse: conflictele regionale, sărăcia, foamea, epidemiile, refugiații și migrația masivă, corupția, dictaturile, schimbările climaterice și dependența energetică. De asemenea, sunt prezentate și „noile amenințări”: terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, „statele eșuate”⁴⁴ și criminalitatea organizată.

Consiliul European de la Salonic⁴⁵ s-a limitat a lua doar acele decizii circumscrise PESA care puteau întruni consensul: dezvoltarea capacităților militare ale UE, incluzând întreg spectrul misiunilor Petersberg și Forța de Reacție Rapidă; continuarea lucrului la ”Programul UE pentru Prevenirea Conflictelor Violente, cu accent pe Balcanii Vestici”; instituirea unei baze de date, pe bază de voluntariat, pentru combaterea terorismului; adoptarea unei ”Declarații asupra neproliferării armelor de distrugere în masă”; și crearea, până în 2004, sub autoritatea Consiliului, a unei agenții interguvernamentale în domeniul capacităților de apărare, dezvoltării, cercetării, achizițiilor și armamentelor.

Obiectivele strategice pe care le propune UE sunt în număr de trei: „contribuția la stabilitatea și buna guvernare în vecinătatea noastră imediată”; edificarea „unei ordini internaționale bazate pe multilateralism eficace”; și, „un răspuns adecvat vechilor și noilor amenințări”. În raport cu acestea din urmă, documentul subliniază că „prima linie a apărării” va fi adesea în afara ariei UE și că europenii „trebuie să fie gata de a acționa înainte de producerea unei crize” – formulări ce înscriu conceptul strategic european în logica abordării preventive enunțată, în septembrie 2002, de ”Strategie Națională de Securitate a SUA”, chiar dacă nu se menționează explicit posibilitatea atacului preventiv, ca în cazul documentului american.⁴⁶

Conceptul strategic NATO 2010

Elaborarea și adoptarea Conceptului Strategic 1999 a avut la bază experiența implicării NATO în criza din Balcani. În acel context, pentru prima dată în istoria Alianței, misiunile au avut un caracter ofensiv, în afara zonei sale tradiționale de acțiune și fără a fi invocat Art. 5. În esență, Conceptul Strategic 1999 are ca fundament capabilitatea NATO de a menține și asigura securitatea membrilor, cu accent geografic preponderent asupra Europei, concomitent cu menținerea echilibrului mondial al puterilor politico-militare.⁴⁷

Transformarea suferită de organizație, care a trecut de la o alianță “eurocentrică” la una care abordează problematica securității cu mult în afara frontierelor Europei, creșterea numărului membrilor de la 16 (în 1999) la 28 (în prezent), abordarea problemelor de securitate dincolo de granițele Alianței sunt numai câteva elemente care au contribuit la decizia de a se reformula Conceptul Strategic.⁴⁸

⁴⁴ *Failed states.*

⁴⁵ 19-20 iunie 2003.

⁴⁶ Vezi și, Garsika, John J. ”The Transformation Challenge.” *NATO Review*, 4 p, Spring 2005. <http://www.nato.int/docu/review/2005/>

⁴⁷ Howorth, Jolyon. ”ESDP and NATO: Wedlock or Deadlock?” *Cooperation and Conflict* 38:235-254 September 2003. <http://cac.sagepub.com/cgi/reprint/38/3/235>.

⁴⁸ În aprilie 2009, la Summit-ul de la Strasbourg – Kehl prin ”Declarația privind Securitatea Alianței”, Secretarul General al NATO a fost mandatat să convoace și să conducă un grup de lucru pentru actualizarea Conceptului Strategic. Vezi și, James G. Neuger, *NATO to Rebuff Russian Bid for Separate Treaty, Officials Say*, Bloomberg.com, 18 January 2010, <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601109>.

Mediul de securitate internațional după negocierea CFE-2 a relevat noi amenințări (în special cele asimetrice) iar acestea implică un răspuns adecvat, prin adoptarea și executarea unor noi tipuri de misiuni, capacități, un nou cadru de cooperare și noi concepte doctrinare.⁴⁹

NATO a suferit o serie de procese de adaptare și reformă a structurilor militare, pentru a fi în măsură să îndeplinească misiuni noi⁵⁰, și-a extins parteneriatele pentru a putea răspunde unor probleme din ce în ce mai complexe și cu caracter global din ce în ce mai accentuat.⁵¹

Declarația privind Securitatea Alianței⁵² prevede, *inter alia*, necesitatea de a plasa NATO în cadrul comunității globale a actorilor internaționali și nevoia de o viziune globală asupra securității în cadrul căreia NATO să-și identifice propria contribuție.

Conceptul Strategic 2010 denumit „Angajare activă, apărare modernă”⁵³ este scurt și cuprinzător, operativ și echilibrat⁵⁴, elaborat împreună cu partenerii NATO, precum și cu organizațiile internaționale⁵⁵ și exprimă modalitățile de contracarare a tuturor riscurilor și amenințărilor cu care NATO se va angaja pe viitor⁵⁶ pentru cel puțin următorul deceniu.⁵⁷

⁴⁹ Conceptul anterior a fost aprobat în 1999, premisele elaborării lui au fost dictate de necesitatea adaptării Alianței la noile condiții geostrategice existente, dublate de nevoia stringentă a identificării și implementării unor transformări profunde, de substanță. Vezi, Garden, Tim. ”Rebuilding Relationships.” *NATO Review*, No.2:2-4 Summer 2003. <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue2/>

⁵⁰ ISAF din Afganistan. Hughes, Robin and Lok, Joris Janssen. ”NATO Confirms ISAF Expansion”, *Jane's Defence Weekly* 42:5 February 16, 2005. NATO Secretary General Jaap de Hoop Scheffer confirmed on February 10 that NATO is to expand the International Security Assistance Force (ISAF) mission into the west of Afghanistan.

⁵¹ Primul pas concret făcut în această direcție a fost adoptarea „Orientărilor politice comprehensive”, în noiembrie 2006, document politic major, ce stabilește cadrul general și prioritățile în domeniile capacităților, planificării și informațiilor. În conformitate cu rezultatele analizei mediului de securitate, conceptul subliniază posibilitatea apariției de evenimente neprevăzute, stabilind tipurile de operații și nevoile de capacități ale Alianței. Vezi, Department of Defense, *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, Washington, DC: U.S. Government Printing Office, January 2012.

⁵² Pentru elaborarea Conceptului Strategic a nominalizat un grup de lucru compus din 12 experți, prezidat de Madeline Albright (fost Secretar de Stat SUA). Vezi, Department of Defense, *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, Washington, DC: U.S. Government Printing Office, January 2012.

⁵³ “Active Engagement, Modern Defence”. Vezi, The White House, *National Security Strategy of the United States of America*, Washington, DC: U.S. Government Printing Office, September 2002, p. 1.

⁵⁴ Actualul concept are 11 pagini față de cele 65 ale conceptului din 1999. Structura conceptului cuprinde următoarele capitole: Principalele misiuni și principiile; Mediul de securitate; Apărare și descurajare; Securitate prin gestionarea crizelor; Promovarea securității internaționale prin cooperare, controlul armamentelor, dezarmare și neproliferare; Politica ușilor deschise; Parteneriate; Reformă și transformare; O Alianță pentru sec. XXI. Vezi, Ted Galen Carpenter and Marin Tupy, “U.S. Defense Spending Subsidizes European Free-Riding Welfare States,” *The Atlantic* July 12, 2010, dailycaller.com/2010/07/12/u-s-defense-spending-subsidizes-european-free-riding-welfare-states/; vezi și, Heather Horn, “Why Europe Should Be Glad its U.S. Troops Are Leaving,” *The Atlantic*, January 23, 2012, www.theatlantic.com/international/archive/2012/01/why-europe-should-be-glad-its-us-troops-are-leaving/.

⁵⁵ Elaborarea Conceptului Strategic a cuprins trei etape distincte, respectiv: Etapa de reflecție, 09 septembrie – 10 februarie, marcată de o serie de seminarii, pe teme privind sarcinile fundamentale ale NATO în domeniul securității; Angajamentele NATO în era globalizării; Coeziunea transatlantică NATO – UE; Parteneriate; Transformarea structurilor, forțelor și capacităților; Etapa consultărilor, 11 februarie – 10 aprilie, a grupului de experți cu membrii Consiliului Nord-Atlantic, ai Comitetului Militar NATO, cu comandanții strategici și cu națiunile aliate; Etapa redactării și negocierii finale a textului conceptului, 11 mai – 10 noiembrie, etapă ce s-a desfășurat preponderent la nivel politic. Vezi, Department of Defense, *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, Washington, DC: U.S. Government Printing Office, January 2012.

⁵⁶ Documentul furnizează precizări pentru armonizarea eforturilor din domeniul militar, pentru contracararea atât a amenințărilor asimetrice, cât și a celor clasice, asigurarea flexibilității deciziei prin consens, refacerea/consolidarea relațiilor transatlantice și implicarea în noile amenințări (securitate energetică, schimbări climaterice etc.). De

Potrivit acestui concept, în zona euroatlantică este pace, iar amenințarea unui atac convențional împotriva teritoriului NATO este redusă, totuși riscul persistă, în condițiile în care rămân destul de multe țări care constituie încă o amenințare la adresa stabilității și securității internaționale.⁵⁸ Angajarea Alianței Nord-Atlantice în patru operații – în Afganistan, în Bosnia-Herțegovina, în Kosovo și în Marea Mediterană –, demonstrează că NATO este o organizație internațională care are abilitatea de a organiza și a furniza resursele necesare pentru operații militare majore⁵⁹.

Anii care au urmat de la semnarea CFE-1 au fost martorii asumării de către NATO a obiectivului de a extinde securitatea și stabilitatea dincolo de spațiul euroatlantic, prin parteneriat, cooperare și, în cele din urmă, în unele cazuri, prin lărgirea Alianței, aspecte ce au fost abordate în majoritatea documentelor de nivel strategic ale Alianței.⁶⁰ Conceptul Strategic, adoptat la summit-ul de la Lisabona, definește misiunile NATO și încearcă să apropie poziția SUA, în favoarea unui rol internațional mai mare pentru NATO, de cea a statelor europene⁶¹.

asemenea, conceptul scoate în evidență faptul că ritmul și capacitatea de adaptare a Alianței la mediul internațional (politic, militar, de securitate, economic etc.) trebuie menținute și susținute. Vezi, Department of Defense, *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, Washington, DC: U.S. Government Printing Office, January 2012.

⁵⁷ Constituind rezultatul unor numeroase și complexe dezbateri legate de perspectivele Alianței, noul concept confirmă faptul că, în pofida unor diferențe de abordare și percepție în rândul aliaților, după linii care separă atât zone, cât și interese, argumentul reprezentat de eficiența organizației, în rolurile sale de factor furnizor de securitate și forum consultativ, a condus la realizarea unui consens general cu privire la impactul strategic al deciziilor comune adoptate. Vezi, John Vandiver, "Pentagon Lays Out Significant Cuts to U.S. Forces in Europe," *Stars and Stripes*, February 16, 2012.

⁵⁸ Proliferarea rachetelor balistice, precum și a armelor nucleare și a altor arme de distrugere în masă, alături de terorism, constituie amenințări reale la adresa securității internaționale, a stabilității și securității cetățenilor Alianței. În condițiile în care tehnologia modernă va duce la creșterea potențialului grupărilor teroriste de a produce distrugereri, pe fondul dependenței și vulnerabilității rețelelor de calculatoare ale guvernelor și economiilor naționale la unele atacuri cibernetice frecvente, țările vor depinde tot mai mult de rutele de comunicații, de transport și de tranzit pe care se desfășoară comerțul, inclusiv furnizarea energiei, sporind astfel gradul de vulnerabilitate al acestora. Dezvoltarea tehnologiei, inclusiv în spectrul electronic, folosirea laserelor și posibila limitare a accesului în spațiul cosmic pot afecta, deopotrivă, planificarea militară și operațiile NATO. Vezi, "Tester urges Defense Secretary to consider closing Cold War-era bases overseas," press release from the Office of Senator Jon Tester, May 19, 2011, tester.senate.gov/Newsroom/pr_051911_overseasbases.cfm.

⁵⁹ Totuși, sporirea constantă a operațiilor Alianței ridică unele întrebări asupra măsurii în care forțele și capacitățile NATO trebuie implicate în operații, în ce condiții și în ce zone. În contextul documentelor summit-ului NATO de la Lisabona, câteva întrebări dificile privind progresele realizate de Alianță și parcursul viitor al acesteia au primit răspuns. Vezi, Raymond DuBois and David Vine, "Bipartisan Strategy Takes Shape To Close Overseas U.S. Bases," *Defense News*, January 29, 2012.

⁶⁰ Astfel, pe măsură ce amenințarea convențională la scară mare la adresa teritoriului statelor membre ale NATO a dispărut, au apărut alte riscuri și provocări, cum ar fi cele generate de state instabile, rivalitate etnică, proliferarea armelor de distrugere în masă și terorism. Totodată, pe măsură ce NATO s-a implicat într-o serie de operațiuni de răspuns în situații de criză, care presupun o prezență din ce în ce mai sporită în teren, s-a modificat fundamental însăși natura misiunilor Alianței. Importanța acestei din urmă evoluții a fost și mai puternic subliniată în perioada care a urmat tragicelor evenimente din 11 septembrie 2001. Atacurile teroriste asupra World Trade Center în New York și asupra Pentagonului în Washington nu numai că au făcut ca NATO să invoce, pentru prima dată în istoria sa, Articolul 5 al Tratatului de la Washington, ci au constituit un catalizator pentru adoptarea unui nou concept de apărare împotriva terorismului și ajungerea la un acord între aliați privind necesitatea ca NATO să-și poată deplasa rapid forțele oriunde și oricând este nevoie de acestea. Vezi, John Vandiver, "Pentagon Lays Out Significant Cuts to U.S. Forces in Europe," *Stars and Stripes*, February 16, 2012.

⁶¹ Precedentul Concept Strategic, adoptat în 1999, după încheierea Războiului Rece și cu doi ani înainte ca atacurile de la 11 septembrie să forțeze Alianța să își asume misiunea de contracarare a insurgenței talibane din Afganistan, se

Cele trei misiuni fundamentale ale NATO: desfășurarea acțiunilor militare colective, gestionarea crizelor și realizarea cooperării în domeniul securității.

Apărarea colectivă⁶² prin aplicarea Art.5 din Tratatul Constitutiv de la Washington, care prevede că, în cazul unui atac asupra unuia dintre membri, întreaga Alianță se va considera agresată și va acționa în consecință.⁶³ Amenințările care pot declanșa măsurile de apărare colectivă sunt definite în Conceptul Strategic 2010 prin descrierea mediului internațional de securitate⁶⁴. Conceptul Strategic 2010 prevede că Alianța va dezvolta capacitatea de a apăra popoarele noastre și teritoriile împotriva unui atac cu rachete balistice, ca element esențial de apărare colectivă care contribuie la securitatea indivizibilă a Alianței⁶⁵. Politica de apărare a Alianței se îndepărtează de politica Războiului Rece, astfel NATO va deține atât forțe convenționale dar și nucleare.⁶⁶

Gestionarea crizelor⁶⁷ de către “NATO prin prevenire sau modelare, în stabilizarea post-conflict și în sprijinirea reconstrucției.”⁶⁸ NATO poate aborda întregul spectru de crize – înainte, în timpul și post-conflict⁶⁹ prin “capacitățile expediționare pentru operațiuni militare dincolo de zona în care se aplică Tratatul”.⁷⁰

concentra numai pe rolul Alianței de menținere a păcii. Vezi, Paul Dănuț Duță, 'Evolution of Relations between NATO and Romania', *NATO in the 60th the North Atlantic Treaty*, Challenges and strategic divergences from national perspectives, edited by Andrea Carati and Carlo Frappi, Istituto per gli studi di politica internazionale, FrancoAngeli, Milano, Italy, 2010, pp. 159-179.

⁶² Collective Defence (Defence and Deterrence).

⁶³ Așa cum este stipulat în Conceptul Strategic din 2010, “membrii NATO se vor sprijini reciproc împotriva oricărui atac, în conformitate cu Articolul 5 al Tratatului de la Washington. Acest angajament rămâne ferm și obligatoriu. NATO va descuraja și va apăra membrii săi împotriva oricărei amenințări de agresiune și împotriva noilor provocări de securitate, în cazul în care acestea amenință securitatea fundamentală a unuia dintre aliați sau a întregii Alianțe”. “Conceptul strategic pentru apărare și securitate al statelor membre ale NATO”, adoptat de șefii de stat și de guvern la Lisabona, 2010, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>.

⁶⁴ Acest mediu nu exclude posibilitatea riscurilor de natură militară, dar stabilește că provocările cu cea mai mare prioritate pentru Alianță sunt proliferarea tehnologiei rachetelor balistice și a armelor de distrugere în masă, terorismul și toate tipurile de activitate privind criminalitatea organizată transfrontalieră, securitatea rețelelor de telecomunicații (război cibernetic), comunicații și rute de aprovizionare cu energie, militarizarea spațiului extraatmosferic, epidemiile, schimbările climatice și lipsa de apă. Vezi, “Conceptul strategic pentru apărare și securitate al statelor membre ale NATO”, adoptat de șefii de stat și de guvern la Lisabona, 2010, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>.

⁶⁵ Pe timpul elaborării conceptului strategic 2010, majoritatea membrilor Alianței din Europa Centrală au ridicat problema unei garanții în cazul unor amenințări mai tradiționale și au exprimat sprijinul pentru ideea de a crea un sistem comun de apărare antirachetă. În consecință, NATO a declarat apărarea antirachetă o competență de bază a Alianței. Vezi, “Conceptul strategic pentru apărare și securitate al statelor membre ale NATO”, adoptat de șefii de stat și de guvern la Lisabona, 2010, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>.

⁶⁶ Armele nucleare vor rămâne un element esențial de postură strategică defensivă atât timp cât acestea vor exista în lume. NATO trebuie să depună un efort serios în ceea ce privește viitorul forței nucleare. Vezi, “Conceptul strategic pentru apărare și securitate al statelor membre ale NATO”, adoptat de șefii de stat și de guvern la Lisabona, 2010, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>.

⁶⁷ Crisis Management (Security through Crisis Management).

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ NATO va angaja în mod activ o combinație adecvată a acestor instrumente politice și militare pentru a ajuta la gestionarea crizelor în curs de dezvoltare, care au potențialul de a afecta securitatea Alianței, înainte ca acestea să degenereze în conflicte, precum și pentru a sprijini consolidarea stabilității în perioada post-conflict, contribuind direct la securitatea euroatlantică. Altfel spus, ar trebui să devină o regulă ceea ce s-a considerat a fi o excepție, atunci când NATO a intervenit în Afganistan după atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, deci intervenția dincolo de teritoriul statelor membre. “Conceptul strategic pentru apărare și securitate al statelor membre ale

Cooperarea în domeniul securității⁷¹ prin dezvoltarea formală a parteneriatelor cu țările și instituțiile interesate din diferite regiuni ale lumii va întări legitimitatea Alianței ca instituție de securitate.⁷² Dincolo de parteneriatele tradiționale ale NATO cu UE și ONU, Conceptul Strategic 2010 acordă “o importanță strategică cooperării NATO-Rusia pentru crearea unui spațiu comun de pace, securitate și stabilitate. NATO nu reprezintă o amenințare pentru Rusia. Din contră, noi dorim să stabilim un parteneriat strategic real între NATO și Rusia și vom acționa în consecință, așteptându-ne la aceeași atitudine din partea Rusiei.”⁷³ În acest sens, pentru prima dată în istoria Alianței, Conceptul Strategic 2010 afirmă că Rusia și NATO nu mai sunt inamici.⁷⁴ Legăturile cu Moscova trebuie îmbunătățite, după ce Rusia a ajutat NATO prin acordarea accesului pentru transportul echipamentelor către Afganistan. Alianța și Rusia vor trebui să coopereze mai strâns în domeniul de interes reciproc, precum apărarea antirachetă, contra-terorismul, traficul de droguri și securitatea maritimă. Domeniile de bază ale cooperării în domeniul securității sunt controlul armamentelor, neproliferarea și dezarmarea, precum și “menținerea ușilor deschise” pentru accesarea în Alianță a tuturor democrațiilor europene care aderă la standardele NATO.⁷⁵

Tratatul privind reducerea armelor convenționale în Europa (CFE-1)

Încheierea confruntării între Est și Vest, turnată în cel mai important acord post Război Rece încheiat asigură o balanță de securitate și stabilă la cel mai scăzut nivel a forțelor între NATO și forțele fostului Tratat de la Varșovia. CFE-1 a fost încheiat în scopul preîntâmpinării

NATO”, adoptat de șefii de stat și de guvern la Lisabona, 2010, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>.

⁷⁰ “NATO trebuie să fie suficient de flexibilă și eficientă pentru a opera departe de casă”, a declarat Madeleine Albright, șeful echipei de specialiști care au lucrat la proiectul “Conceptul Strategic 2010”. În cadrul întâlnirii Consiliului Nord-Atlantic cu Grupul de experți ai NATO în vederea elaborării noului concept strategic al Alianței, pe site-ul http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:5Y7V3OJS5kEJ:www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_63678.htm+nato+must+be+flexible+madeleine+albright&hl

⁷¹ Cooperative Security (Promoting International Security through Cooperation).

⁷² Parteneriatele globale vor crea o cultură a cooperării în domeniul securității între NATO și alți actori, vor reduce neînțelegerea și comunicarea ineficientă și vor spori cunoașterea și conștientizarea în privința politicii și a condițiilor sociale regionale, care au o importanță fundamentală pentru conceperea unor răspunsuri de securitate de succes în cazul amenințărilor curente și emergente. “Conceptul strategic pentru apărare și securitate al statelor membre ale NATO”, adoptat de șefii de stat și de guvern la Lisabona, 2010, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>.

⁷³ “Conceptul strategic pentru apărare și securitate al statelor membre ale NATO”, adoptat de șefii de stat și de guvern la Lisabona, 2010, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>.

⁷⁴ NATO a dobândit, astfel, un nou partener în Eurasia, cu cea mai mare suprafață, care se întinde de la Marea Baltică și Marea Neagră până la Oceanul Pacific – Rusia: “Cooperarea NATO-Rusia are o importanță strategică, întrucât contribuie la crearea unui spațiu comun de pace, stabilitate și securitate. NATO nu reprezintă nici o amenințare la adresa Rusiei. Din contră: vrem să vedem un adevărat parteneriat strategic între NATO și Rusia și vom acționa ca atare, așteptând reciprocitate din partea Rusiei. (...) În ciuda diferențelor asupra unor chestiuni particulare, rămânem convinși că securitatea NATO și a Rusiei sunt interconectate și că un parteneriat puternic și constructiv bazat pe încredere reciprocă, transparență și predictibilitate servește cel mai bine securității noastre.” *Ibidem*, Articolele 33 și 34.

⁷⁵ Conceptul Strategic 2010 statuează, în principiile sale fundamentale, faptul că Alianța trebuie să se angajeze într-un proces continuu de reformă, modernizare și transformare, pentru a putea să își îndeplinească pe deplin și eficient întreaga gamă de misiuni. Concepția unei transformări mai largi nu invalidează accentul actual pe transformarea militară. *Ibidem*, Articolul 7.

atacurilor surpriză sau a unei ofensive desfășurate pe scară largă din partea unuia dintre cele două blocuri militare.⁷⁶

Una din alianțe, Pactul de la Varșovia s-a dizolvat, iar cealaltă, NATO, s-a lărgit. Unul din semnatarii cheie ai acestui acord, Uniunea Sovietică, a dispărut și a fost înlocuită de o mulțime de state succesoare. În final, națiunile care conveniseră la Paris pentru o nouă viziune comună au trecut sub auspiciile Conferinței de Cooperare pentru Securitate în Europa (CSCE).⁷⁷

Limitările naționale pentru fiecare semnatar al tratatului au fost stabilite pe timpul negocierilor între membrii celor două alianțe.

State Party	Battle	Armoured combat vehicles			Pieces of	Combat	Attack
	tanks	Total	of which AIFVs and HACVs	of which HACVs	artillery	aircraft	Helicopters
The Republic of Armenia	220	220	135	11	285	100	50
The Republic of Azerbaijan	220	220	135	11	285	100	50
The Republic of Belarus	1,800	2,600	1,590	130	1,615	294	80
The Kingdom of Belgium	300	989	600	237	288	209	46
The Republic of Bulgaria	1,475	2,000	1,100	100	1,750	235	67
Canada	77	263	263	0	32	90	13
The Czech Republic	957	1,367	954	69	767	230	50
The Kingdom of Denmark	335	336	210	17	446	82	18
The French Republic	1,226	3,700	1,983	535	1,192	800	374
Georgia	220	220	135	11	285	100	50
The Federal Republic of Germany	3,444	3,281	3,281	80	2,255	765	280
The Hellenic Republic	1,735	2,498	1,599	70	1,920	650	65

⁷⁶ Tratatul asupra Forțelor convenționale în Europa, semnat în 19 noiembrie 1990, a stabilit anumite plafoane pentru cinci categorii principale de armament și modalități pentru schimbul de informații și notificări precum și pentru efectuare de inspecții și verificări. Mai multe inspecții au fost efectuate în baza acestui acord. Transparența asupra locurilor de dispunere a armamentelor este de asemenea o trăsătură caracteristică a acordului privind controlul armamentelor. Aplicarea acordului a permis reduceri dramatice ale armamentelor în Europa. Mai mult de 50.000 de piese de echipament au fost distruse sau scoase din uz. Principalul „defect” al acestui acord a fost neincluderea fostei Iugoslavii și a Albaniei în filozofia acestui acord care a dus la fratricide și sângeroase lupte în anii următori. Vezi, Thomas J. Hirschfeld, „Conventional Arms Control and Confidence-Building Measures” in Stephen F. Larrabee (ed.), *The Volatile Powder Keg. Balkan Security After the Cold War*, A Rand Study, American University Press, 1994.

⁷⁷ Această organizație are acum 56 de membri și a devenit Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), care reflectă maturizarea într-un organism internațional. Paul Dănuț Duță, Teodor Frunzeti, Ion Panait, *Operații și misiuni OSCE. Studiu de caz: Moldova*, Colecția Politică și Apărare Națională nr.29, Editura Tehno Media, Sibiu, 2008, pp.13-23.

The Republic of Hungary	835	1,700	1,020	85	840	180	108
The Republic of Iceland	0	0	0	0	0	0	0
The Italian Republic	1,267	3,172	1,970	0	1,818	618	142
The Republic of Kazakhstan	50	200	0	0	100	15	20
The Grand Duchy of Luxembourg	0	0	0	0	0	0	0
The Republic of Moldova	210	210	130	10	250	50	50
The Kingdom of the Netherlands	520	864	718	0	485	230	50
The Kingdom of Norway	170	275	181	0	491	100	24
The Republic of Poland	1,730	2,150	1,700	107	1,610	460	130
The Portuguese Republic	300	430	267	77	450	160	26
Romania	1,375	2,100	552	72	1,475	430	120
The Russian Federation	6,350	11,280	7,030	574	6,315	3,416	855
The Slovak Republic	478	683	476	34	383	100	40
The Kingdom of Spain	750	1,588	1,228	191	1,276	310	80
The Republic of Turkey	2,795	3,120	1,993	93	3,523	750	130
Ukraine	4,080	5,050	3,095	253	4,040	1,090	330
The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland	843	3,017	1,335	200	583	855	350
The United States of America	1,812	3,037	2,372	0	1,553	784	396

Tabel nr.2 - Plafoane pentru sisteme de armamente potrivit art.IV⁷⁸

Situația securității europene ar putea fi serios agravată pe măsură ce Europa se îndreaptă spre o nouă divizare.⁷⁹ Trebuie precizat faptul că, pe fondul schimbării raportului de forțe un război de amploare este puțin probabil pe continentul european, însă nu și conflicte armate limitate cum sunt cele desfășurate în spațiul balcanic și în Transnistria.⁸⁰

⁷⁸ Legea Nr. 18 din 4 martie 1992 pentru ratificarea Tratatului cu privire la forțele armate convenționale în Europa, Paris la 19 noiembrie 1990, a Declarației României în cadrul Conferinței extraordinare de la Viena din 14 iunie 1991, precum și a Convenției cu privire la nivelurile maxime pentru cantitățile de armamente convenționale și tehnică, semnată la Budapesta la 3 noiembrie 1990.

⁷⁹ Puterile vestice nu au avut niciodată o strategie de integrare a Rusiei pe piața țărilor democratice, după sfârșitul Războiului Rece. A existat o strategie de integrare a Europei Estice și după aceea statele baltice, dar niciodată Moscova, au fost invitate să se alăture instituțiilor vestice importante: NATO și Uniunea Europeană, fapt care a dus la o nouă divizare a Europei. Vezi, Lavrov, Serguey. 2011. *Speech at the 47th Munich Security Conference*, February 4-6. <http://www.securityconference.de/Lavrov-Sergey-V.696.0.html?&L=1>.

⁸⁰ Pentru prezentarea surselor de instabilitate și a trendului de stabilitate în regiune, vezi - *inter alia* - Stephen Larrabee, "Long Memories and Short Fuses. Change and Instability in the Balkans", *International Security*, Vol.15, No.3, Winter 1990/91; Paul Shoup (ed.), *Problems of Balkan Security. Southeastern Europe in the 1990s*, The Wilson Center Press, Washington D.C., 1990. Acordurile de pace de la Dayton sunt considerate cel mai potrivit

Forțele Armate Convenționale Europene (CFE-1A)⁸¹

În mai 1992, după dezmembrarea URSS, statele desprinse (și semnatare ale tratatului) și-au stabilit reducerile din totalul alocat URSS-ului. Lituania, Letonia și Estonia nu au participat la reducerile naționale ca state succesoare ale URSS. Ele au argumentat că fuseseră „teritorii ocupate” și ca atare zona lor nu mai constituie zonă de aplicare a tratatului. Devenite membre NATO, cele 3 state și-au arătat dorința de a intra în CFE-1A când acesta intră în vigoare.

Reduceri în cadrul celor două Alianțe au fost mai târziu limitate de o serie de 5 „zone cuibar”⁸² pentru TLE cu baze terestre, stabilindu-se reduceri pentru fiecare zonă. Această arhitectură are efectul că permite mișcarea liberă a echipamentelor și unităților către în afara, nu către interiorul regiunii central europene, fapt care anulează posibilitățile atacului surpriză asupra zonei considerate cea mai vulnerabilă, cel puțin pe timpul Războiului Rece.

URSS (și apoi Federația Rusă) a acceptat așa-numita „zonă de flanc.”⁸³ Numai după un an de la semnarea acordului inițial și începerea implementării lui, liderii ruși au început să solicite ajustări pentru reducerile echipamentelor lor, în special în zona flancului, solicitări exprimate printr-o adevărată campanie a Kremlinului. Limitările de elicoptere și avioane de atac se aplică întregii arii a tratatului din cauza capacității lor de re-poziționare rapidă.

În 6 iulie 1992, se semnează Actul de încheiere a negocierilor asupra forței umane din Forțele Armate Convenționale Europene CFE-1A.⁸⁴ Acesta a stabilit limitarea forței umane a armatelor, cu excepția unităților navale, a forțelor de securitate internă sau a unităților

cadru de restabilire a păcii în Bosnia. Aranjamentele din cadrul acestor acorduri privind controlul armamentelor prin Anexa I-B asigură un model compatibil celor din OSCE, în sensul asigurării unei balanțe militare la nivelul cel mai scăzut. În acord (art.IV și V) a fost introdusă o legătură între acest acord subregional de control al armamentelor construit după modelul CFE cu o eventuală extensie la o zonă întregii fostei Iugoslavii. Vezi, Wade Base, "Parties Complete Weapons Reductions Under Balkan Arms Control Accord", *Arms Control Today*, October 1997, p.31.

⁸¹ CFE-1A, *Concluded Act of the Negotiation Personnel Strength of Conventional Forces in Europe*.

⁸² Termenul de „zone cuibar” înseamnă că începând cu această zonă inițială (regiune centrală) fiecare zonă succesivă subsumează toate zonele precedente, plus statele adiacente și districtele militare. Acest lucru s-a făcut pentru a îndeplini obiectivele dispoziției de a preveni o concentrație destabilizatoare de armament militar convențional. S-au desemnat limitări asupra echipamentelor terestre pentru fiecare zonă. Cele 4 zone încep cu regiunea centrală formată din Germania, Benelux, Polonia, Cehia, Ungaria și Slovacia. (14) The participating States will exchange annually information on their plans for the deployment of major weapon and equipment systems as specified in the provisions on Information on Military Forces within the zone of application for CSBMs. Vezi, "Vienna Document 1992, of the negotiations on confidence - and security - building measures convened in accordance with the relevant provisions of the concluding document of the Vienna meeting of the Conference on Security and Co-operation in Europe".

⁸³ Această parte a acordului solicită limitări ale sistemelor terestre din districtele militare Caucazul de Nord și Leningrad ale Rusiei. Norvegia este parte a porțiunii de nord a flancului și la fel statele Caucazului de Nord, Turcia, Grecia, Bulgaria, România și Moldova aflându-se în porțiunea de sud. (14) The participating States will exchange annually information on their plans for the deployment of major weapon and equipment systems as specified in the provisions on Information on Military Forces within the zone of application for CSBMs. Vezi, Thomas J. Hirschfeld, "Conventional Arms Control and Confidence-Building Measures" in Stephen F. Larrabee (ed.), *The Volatile Powder Keg. Balkan Security After the Cold War*, A Rand Study, American University Press, 1994.

⁸⁴ El prevede ca plafoanele fiecărui stat semnatar să intre în vigoare la 40 de luni de la semnare, și mai prevede clauze referitoare la schimbul de informații, notificări și verificări. Vezi, "Vienna Document 1992, of the negotiations on confidence - and security - building measures convened in accordance with the relevant provisions of the concluding document of the Vienna meeting of the Conference on Security and Co-operation in Europe".

desemnate pentru misiuni ONU. CFE-1A, spre deosebire de CFE-1, este un acord politic, nu un tratat cu valoare legală.

Până la finele lui 1995, pe fondul unei atmosfere strategice benigne între Vest și Rusia, cele 30 de state participante au observat și verificat distrugerea de armament conform acordurilor. Până la finele lui 1996, statele CFE acceptaseră și dirijaseră mai mult de 2700 de inspecții.⁸⁵

În 1996, Conferința de Reevaluare a Acordului, ajunge la concluzia că acest acord se impune a fi adaptat pentru a continua să fie instrumentul cheie în cadrul aranjamentelor de securitate europene.⁸⁶ Negocierile privind adaptarea sa au început în mai 1996, ca o reflectare a schimbărilor fundamentale ce au avut loc după 1990, cum ar fi reunificarea Germaniei, desființarea Tratatului de la Varșovia și dispariția URSS, apariția de noi state independente în fostul spațiu sovietic, creșterea numărului de state semnatare ale acordului de la 22 la 30, procesul de democratizare în desfășurare în Centrul și Estul Europei și sfârșitul Războiului Rece. Încheierea procesului de adaptare s-a încheiat prin semnarea unui acord privind adaptarea CFE⁸⁷ (în continuare CFE-2) și a unui Act Final.⁸⁸ Prevederile sale conțin măsuri de reducere în continuare anumite echipamente pentru statele semnatare.⁸⁹ De reținut că, prevederile sale urmează a fi implementate chiar și înaintea ratificării acestuia de către toate statele semnatare pentru a intra în vigoare.

În cadrul Conferinței de Reevaluare a Acordului s-a ajuns la un compromis și s-a permis Rusiei ca până în 1999 să ajungă la nivelul de limitare redusă a forțelor sale în zona flancului. Această problemă încă dă dureri de cap negociatorilor și a fost exacerbată prin operațiunile

⁸⁵ Jane M. O. Sharp, *Striving for Military Stability in Europe: Negotiation, implementation and adaptation of the CFE Treaty*, London, UK: Routledge, 2006.

⁸⁶ Forumul pentru cooperare pentru securitate, cadrul următor al negocierilor care au dus la încheierea CFE a permis desfășurarea de negocieri în privința controlului armamentelor, axat pe prevenirea conflictelor și medierea acestora. S-a creat un sistem cu un anumit grad de transparență asupra capabilităților militare dispuse atât în vestul Europei cât și în Ural. Vezi, Thomas J. Hirschfeld, "Conventional Arms Control and Confidence-Building Measures" in Stephen F. Larrabee (ed.), *The Volatile Powder Keg. Balkan Security After the Cold War*, A Rand Study, American University Press, 1994.

⁸⁷ "Agreement on Adaptation of the CFE Treaty at the Istanbul OSCE Summit in November 1999", în continuare CFE-2. Protocoale adiționale: Protocol on existing types of conventional armaments and equipment; annex to the protocol on existing types of conventional armaments and equipment; Protocol on procedures governing the reclassification of specific models or versions of combat-capable trainer aircraft into unarmed trainer aircraft; Protocol on procedures governing the reduction of conventional armaments and equipment limited by the treaty on conventional armed forces in Europe; Protocol on procedures governing the categorisation of combat helicopters and the recategorisation of multi-purpose attack helicopters; Protocol on notification and exchange of information; annex on the information for the exchange of information; Protocol on inspection; protocol on the joint consultative group; Protocol on the provisional application of certain provisions of the treaty on conventional armed forces in Europe.

⁸⁸ "Final act of the conference of the states parties to the treaty on conventional armed forces in Europe". Negocierile de adaptare au început în mai 1996 și au ținut cont de faptul că din 1990 avuseseră loc schimbări fundamentale, precum reunificarea Germaniei, dizolvarea Pactului de la Varșovia și a Uniunii Sovietice, apariția de noi state successorale, care au ridicat numărul de membri ai Tratatului de la 22 la 30, procesul de democratizare din centrul și estul Europei și sfârșitul Războiului Rece.

⁸⁹ TLE (equipment limited by the Treaty) - tancuri, vehicule blindate de luptă, piese de artilerie, elicoptere de atac.

militare ale Rusiei în Cecenia (aflată în zona flancului)⁹⁰ și prin conflictul Rusia-Georgia din 2008.⁹¹

Toate acestea au dus la necesitatea adaptării tratatului în sensul luării în considerare a dizolvării Pactului de la Varșovia și a posibilității extinderii NATO. Pentru aceasta trebuiau luate în discuție următoarele: celulele naționale CLE pe care statele le puteau desfășura pe teritoriul menționat de tratat; celulele teritoriale CLE care puteau fi desfășurate în fiecare țară; desfășurarea temporară de trupe: notificarea adăugării de celule teritoriale la exerciții militare, desfășurări temporare de trupe sau circumstanțe excepționale; transparență: statele participante să permită inspectarea a 20% din obiective de la nivel de regiment în jos, ca și ale locurilor de stocare, reparare, reducere, conform TLE. Rapoarte anuale sau trimestriale asupra locației armamentului, vehiculelor, etc.; ca și orice modificări intervenite. Limitările flancurilor: probabil cea mai mare problemă a CFE a fost nemulțumirea Rusiei legată de limitările impuse pentru a preveni concentrarea TLE în flancurile de nord și sud, adiacente sau incluzând Norvegia și Turcia.

Rusia a rămas singura țară cu limitări privind concentrarea propriilor forțe pe teritoriul intern, mai cu seamă în zona sensibilă a orașului Sankt Petersburg și în Caucazul de Nord. Conferința din 1996 a aprobat schimbări în problema aceasta, cu măsuri în plus privind măsurile de transparență, pentru a preveni îngrijorările altor state.⁹²

Tratatul Adaptat asupra Forțelor Convenționale în Europa (CFE-2)

În 19 noiembrie 1999, la Summit-ul OSCE de la Istanbul, este adoptată "Carta Europeană a Securității" prin care se sublinia că existentele provocări la adresa securității pe

⁹⁰ În 1991, în timpul dezintegrării Uniunii Sovietice, guvernul republicii proclamă independența țării sub numele de Republica Cecenă a Ickeriei. În 6 septembrie 1991, militanții Congresului Național al Poporului Cecen, conduși de Djohar Dudaev, iau cu asalt Parlamentul RSSA Ceceno-Ingușă, îlucid pe șeful Partidului Comunist al Uniunii Sovietice din Groznii, Vitali Kuțenko și dizolvă guvernul RSSA Ceceno-Ingușă. În noiembrie 1991, Cecenia își declară independența de Federația Rusă. Datorită faptului că din punct de vedere constituțional, Cecenia, ca republică autonomă, spre deosebire de republicile sovietice naționale, nu avea dreptul la secesiune, a dus la un conflict armat între forțele guvernului autoproclamat și armata Federației Ruse. În 1994, președintele Boris Elțan declanșează primul război pentru restabilirea autorității Moscovei; după ce a făcut pulbere capitala Groznai se încheie în 1996, prin înfrângerea umiltoare a forțelor ruse. În 1 octombrie 1999, Vladimir Putin (pe atunci prim-ministru), a lansează o nouă ofensivă, pe care a calificat-o drept o operație anti-teroristă. Vezi, Paul Dănuț Duță, Teodor Frunzeti, Ion Panait, *Op.cit.*, pp.44-47.

⁹¹ În același timp, semnatarii tratatului au început deja (conform înțelegerii de la Conferința CFE din 1996) „modernizarea” tratatului în vederea adaptării lui la o arhitectură mai largă a securității în Europa, una care nu include URSS și Pactul de la Varșovia. Aceste negocieri de adaptare a tratatului CFE au continuat între 1996-1999, perioadă în care Europa a cunoscut evoluții, printre care procesul de lărgire NATO. Acest proces a adus în prim plan un număr de îngrijorări ale Rusiei legate de necesitatea unor schimbări ale tratatului. Vezi, Paul Dănuț Duță, "Europa lărgită, politica europeană de vecinătate și spațiul comun de securitate externă", *Impact Strategic*, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", București, 2005, nr.2 [14]/2005, pp.69-78.

⁹² CFE-1A a adus noi limite pentru armamentul rusesc. Președintele american, Bill Clinton specifica: "Documentul confirmă importanța constrângerilor regionale asupra echipamentului militar greu. Mai mult, revalidează ideea - specifică CFE - limitării cantității de armament pentru anumite țări semnatare ale tratatului. Pe perioada ratificării procesului, au existat temeri ca Rusia să nu-și prelungească prezența impusă în Georgia, Ucraina, Moldova și Azerbaijan; ca și temeri ca nu cumva administrația Clinton să stopeze expansiunea NATO. Înainte de a semna, Senatul SUA a insistat pentru asigurări în plus în favoarea suveranității statelor foste sovietice. *Letter of Transmittal to Congress by President William J. Clinton*, April 7, 1997.

continentul european vor fi rezolvat prin mijloace coordonate politic de către toate statele OSCE.⁹³ Dimensiunea militară - dezarmarea, controlul armamentelor și măsurile de încredere și securitate - sunt direcții care asigură stabilitate, transparență și predictibilitate în domeniul militar. Implementarea lor deplină, adaptarea continuă la realități, când este cazul, respectarea acordurilor de control al armamentelor⁹⁴ și CSBM⁹⁵ sunt cheile majore ale stabilității militare și politice⁹⁶. OSCE, se prezenta la această dată, ca principalul cadru pentru desfășurarea de eforturi non-militare îndreptate spre creșterea securității, cum ar fi controlul armamentelor, măsurile de creștere a încrederii și securității. Se menționa că, CFE „trebuie să continue să rămână piatra unghiulară a securității europene”, constatându-se că trebuie continuate negocierile tocmai în scopul realizării unei creșteri a stabilității și securității europene⁹⁷.

Cu această ocazie, este semnat CFE-2, cu condiția ca Rusia să se retragă din Moldova, să reducă echipamentele militare din Georgia și să cadă de acord cu autoritățile georgiene asupra prezenței militare ruse pe teritoriul georgian, ca și asupra reducerilor de trupe și echipament din flancurile rusești. Tentativele de lărgire NATO, ca și planurile SUA de instalare de scuturi de rachete în Europa au erodat dorința Rusiei de a se conforma cerințelor de la Istanbul. Doar Belarus, Kazahstan și Ucraina au ratificat CFE-2, în timp ce ratificarea Rusiei a fost suspendată.⁹⁸ Pe scurt, angajamente legate de CFE-2 privesc: (1) reafirmarea de către Rusia a angajamentului de îndeplinire a obligațiilor tratatului, incluzând nivelele de echipament în zona flancului; (2) angajamentul Rusiei de a se reține de la desfășurarea forțelor în teritoriul adiacent zonei Baltice; (3) angajamentul unor țări din Europa Centrală de a nu-și mări (iar în unele cazuri de a-și reduce) plafoanele din teritoriu, prevăzute prin CFE; (4) acordul Rusiei cu Georgia și Moldova de a-și retrage forțele militare din teritoriile lor.

Cea mai importantă schimbare a CFE-2 este scoaterea tratatului din cadrul Războiului Rece și reflectarea noilor realități ale unei Europe nedivizate.⁹⁹ Plafoanele sunt mult scăzute și

⁹³ *Charter For European Security*, OSCE, Istanbul, November 1999. www.osce.org/docs/english/1990-1999/summits/istachart99e.htm

⁹⁴ CFE-1, care este în vigoare, a fost semnat în 1990 și care “a pus capăt unei ere de confruntare militară” și luând în considerare prezentele realități geo-strategice “a încetat să mai fie conform cu interesele militare și de securitate ale Federației Ruse” afirma Serghei Ivanov, ministrul apărării al Rusiei. *Russian defence minister on Adapted CFE Treaty*, Bbc Monitoring Former Soviet Union London: Jun 25, 2004, p.1.

⁹⁵ CSBM - Confidence and Security Building Measures.

⁹⁶ Vezi, *Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation* Paris, 27 May 1997, și, *Charter For European Security*, OSCE, Istanbul, November 1999. www.osce.org/docs/english/1990-1999/summits/istachart99e.htm

⁹⁷ „Schimbările de după 1990, dispariția Tratatului de la Varșovia, unul din pilonii în funcție de care s-a construit CFE, disoluția URSS, trecerea foștilor membri ai acestui tratat - Polonia, Cehoslovacia și Ungaria de partea NATO în condițiile în care în substanța CFE erau considerați de cealaltă parte au creat o serie de anacronisme. Rusia a cerut modificarea CFE pentru a fi adaptat realităților. CFE-2 a fost semnat în 1999. Principalul său merit a fost abandonarea principiului apartenenței la un bloc militar specific războiului rece și trecerea la sistemul națiunilor tratate ca fiind înafara vreunui bloc militar și aplicarea unor bareme de armament teritoriale” (pentru fiecare țară). *Russian general says NATO enlargement will kill off arms treaty*, Bbc Monitoring Former Soviet Union London: Mar 7, 2004, p.1.

⁹⁸ NATO, *Questions and Answers on CFE*, n.d., p. 2, www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2007_05/.

⁹⁹ Au fost eliminate limitările originale și s-au înlocuit cu limitări naționale și în teritorii ale TLE din fiecare stat. Limitările tratatului vizând flancul au fost ajustate pentru Rusia, căreia i s-a dat mai multă flexibilitate pentru desfășurarea de vehicule blindate în porțiunile de N și S ale flancului. O parte esențială a tratatului înnoit au fost măsurile de transparență aplicate în mod egal și Rusiei. *Charter For European Security*, OSCE, Istanbul, November 1999. www.osce.org/docs/english/1990-1999/summits/istachart99e.htm

explicate, mai pe larg în textul CFE-2, iar apoi sunt codificate la summit-ul de la Istanbul. Alte prevederi sunt adaptate pentru a reflecta noul mediu al securității, iar îngrijorările Rusiei cu privire la intrarea în NATO a țărilor baltice sunt adăugate ca o clauză adițională la CFE-2.¹⁰⁰ În toată această perioadă a anilor '90, statele semnatare se confruntă cu diferite chestiuni ale implementării (ex.: flancul, distrugerea echipamentelor rusești, etc.) înregistrând succes în cea mai mare parte a acestor chestiuni.

Anumite probleme ridicate de controlul armelor în Europa sunt generate atât de ambiguitățile deciziilor CFE dar și de incertitudinea deciziilor strategice viitoare ale Rusiei derivate, potrivit unei opinii, de dificultatea de a înțelege perspectivele partenerilor asupra rolurilor puterii militare în absența războiului.¹⁰¹ Este destul de dificil de acceptat absența războiului ca fenomen¹⁰² și pe cale de consecință cu atât mai mult să fie de acord cu semnificația corelației forțelor: astfel, noile perspective asupra forțelor politice și percepțiilor psihologice generate în timp de pace sau noile roluri ale forței militare în crizele incipiente, care ar putea să difere de misiunile clasice ale forțelor în strategiile militare clasice.¹⁰³

CFE-2 reflectă multe schimbări politice dar, și în acest moment, el nu a fost ratificat de majoritatea statelor implicate.¹⁰⁴ Controlul armelor convenționale în Europa pare să depindă, mai ales în ultima vreme, de poziția rușilor asupra impactului CFE-2 și a negocierilor asociate asupra corelației forțelor care ar afecta păstrarea statutului de mare putere a Rusiei.¹⁰⁵ Din

¹⁰⁰ Astfel, referitor la disponibilitatea acestor țări de a intra în CFE-1, Actul Fondator dintre NATO-Rusia din 1997 conține o propoziție care exprimă îngrijorările Rusiei vis-à-vis de forțe staționare pe teritoriul noilor state membre. NATO reiterează că în actualul și viitorul mediu de securitate, Alianța va executa acțiunile de apărare colectivă și alte misiuni prin asigurarea interoperabilității necesare, integrare și capabilități de ranforsare, mai degrabă decât prin sporirea de forță combatantă staționară permanentă în teritorii. Vezi, Dmitri Trenin, *Thinking Strategically About Russia*, Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace, December 2008, p.1.

¹⁰¹ Va accepta o Rusie mai slabă și în mod sigur în declin demografic să examineze o fuziune progresivă spre transparență și predictibilitate militară într-un sistem CFE? Vezi, Klimov, Andrey. 2008. *Speech at Extraordinary Meeting of the European Union-Russia Parliamentary Cooperation Committee* (23 September). Brussels, European Parliament.

¹⁰² Literatura despre controlul armamentului nu se prea oprește asupra acestui aspect. În mod formal, CFE-1 sau succesorul CFE-2 ar afecta doar nivelul superior al faimoasei "table de șah" tridimensionale a profesorului Joseph Nye, care implică pe lângă putere militară, succesiv, putere economică la un nivel inferior și activități ale organizațiilor nonguvernamentale. Vezi, Lavrov, Serguey. 2011. *Speech at the 47th Munich Security Conference*, February 4-6. <http://www.securityconference.de/Lavrov-Sergey-V.696.0.html?&L=1>.

¹⁰³ În general, politicienii și analiștii vestici sunt reticenți privind utilitatea constelațiilor de putere în vârful tablei de șah, care ar radia influență în jos către suprafețele nonmilitare - economice, politice, etc. Un senior NATO a declarat public: folosim armamentul nuclear în fiecare zi pentru a influența geopoliticile eurasiatice, pentru a câștiga control și siguranță. Așadar, forțele convenționale generează în contrapartidă efecte psihologice analogice. Vezi Și, Paul Dănuț Duță, "Considerații privind negocierea unui acord cadrul UE-Rusia?", în *Sfera Politicii*, Editura Făclia, București, 2006, nr.125/2006, pp.64-74.

¹⁰⁴ Toate statele semnatare trebuie să ratifice tratatul pentru a intra în vigoare. La momentul actual, tratatul este în pericol din cauza lipsei de progres în procesul de ratificare a acordului adaptat, dar și din cauza deciziei Federației Ruse de a nu se conforma tratatului. Vezi, Neil Buckley and Daniel Dombey, "Putin in threat on European arms treaty", *The Financial Times Limited*, April 27 2007.

¹⁰⁵ Aproape nimic din cultura geopolitică a Rusiei nu dă de înțeles că actuala conducere a Rusiei ar vedea Rusia, cu statutul ei de mare putere, acomodată cu ceea ce pare să fie viziunea europeană asupra structurilor de securitate europeană. În schimb, și nu neapărat în mod prostesc, Rusia vede securitatea eurasiatică drept o continuă mixtură de presiuni, contrapresiuni, inhibiții reciproce, anxietăți, intimidări, acomodări, acțiuni subversive la limită, amenințări tehnologice, presiuni culturale, comerciale, dependente energetice, alianțe strategice, etc. Pe scurt, o competiție hibridă perpetuă între state, pe mai multe nivele, la limita între război și pace; dar cu toate astea, actuala putere rusă se simte amenințată și nesigură cu un asemenea climat. Vezi Și, Paul Dănuț Duță, "Politica europeană de vecinătate –

perspectiva Rusiei, statele foste sovietice sunt o sferă de interese privilegiate și Rusia percepe extinderea Vestului și a SUA în aceste zone drept o amenințare.¹⁰⁶ Decizia Rusiei în sensul continuării aplicării CFE-2 ar fi foarte bine primită; dar nu va fi ireversibilă. Ar trebui văzută doar ca o mișcare importantă în dansul strategic eurasiatic, ce se va desfășura pe parcursul deceniilor următoare.

Analiza CFE-2 ca piesă fundamentală a arhitecturii emergente a securității europene, trebuie să plece de la valoarea principiilor și considerațiilor preliminare.¹⁰⁷ Controlul armelor nu este un „interes” sau un obiectiv al politicii de stat. El este, mai degrabă, „o metodă sau o modalitate” de a atinge obiectivul securității sporite, care constituie interesul esențial al unui stat. Deși punctul central al oricărei negocieri îl constituie detaliile unui acord, procesul de control al armelor trebuie să fie legat de interesele națiunii și de direcția strategiei de securitate a unei națiuni sau a unei alianțe.

Gândirea strategică – determinată de scop, modalități și mijloace - este viziunea esențială a diplomației europene, încă de la Congresul de la Viena.¹⁰⁸ Atât controlul armelor, cât și operațiunile militare sunt „modalități” de atingere a obiectivelor strategice sau a „finalităților”¹⁰⁹ primate într-o „indivizibilitate” a securității.¹¹⁰ Eforturile de a depăși impasul actual în legătură cu CFE-2 sunt, în mare măsură, modalități de a căuta armonia între semnatori. CFE-2 are valoare de „modalitate” politică axată pe chestiunea de securitate pentru reducerea posibilității izbucnirii unui conflict.¹¹¹ Un acord reușit este acela care contribuie la prevenirea

o nouă linie de împărțire a Europei sau un nou parteneriat?” *Sfera Politicii*, Editura Făclia, București, 2004, nr.116-117/2004, pp.34-40.

¹⁰⁶ Va dori Rusia să rămână la sferile de influență constituite din țările din jur, păstrându-se neconstrânși de tratate care sa-i oblige la transparență, ca în cazul Georgiei, în 2008? Vezi, Oldberg, Ingmar. 2010. "Russia's Great Power Strategy under Putin and Medvedev", *Occasional ULpapers*, n°1. <http://www.ui.se/upl/files/44020.pdf>.

¹⁰⁷ Care este relația fundamentală dintre interesul național, strategie și controlul armelor? În „Istoria războaielor peloponeziene”, Tucidide afirmă că motivul primordial al politicii externe a Atenei îl constituiseră „interesele” ei. Acest lucru este valabil și acum, în sec 21, ca și pe vremea orașelor-state din Grecia antică. Vezi, Larson, Deborah W., 1991, "Bandwagon Images in American Foreign Policy: Myth or Reality?", in Robert Jervis and Jack Snyder (eds.), *Dominoes and Bandwagons. Strategic Beliefs and Great Power Competition in the Eurasian Rimland*, Oxford, Oxford University Press, pp. 85-86.

¹⁰⁸ Metternich, Talleyrand, Bismarck sau Castlereagh ar fi cu toții de acord că strategia națională a oricărei țări se construiește pe 3 variabile: întâi, care sunt „rezultatele finale” ale strategiei, sau scopurile sau obiectivele pe care națiunea încearcă să le atingă singură, sau împreună cu prieteni și aliați? În al doilea rând, care sunt „modalitățile” sau politicile care se formulează pentru a împinge națiunea pe direcția unui viitor mai bun? Și, în final, care sunt „mijloacele” sau resursele disponibile pentru ca guvernul oricărei națiuni să le poată folosi în scopul atingerii acestor obiective și cum pot fi ele administrate pentru a le maximiza potențialul? Vezi, Larson, Deborah W., *Op.cit.*, p.89.

¹⁰⁹ Există o conexiune între controlul armelor și strategia de securitate a fiecărei națiuni. Dar în esența sa, orice acord de control al armelor depinde de armonia dintre interesele semnatarilor, care să fie consistent cu interesele lor naționale împreună cu strategia lor. Această armonie se bazează pe o analiză a fiecărui stat așa încât beneficiile acordului să depășească riscurile aduse de reducerea forțelor militare și de transparența necesară pentru schimburile de informații și inspecțiile de verificare. Vezi, Zagorski Andrei, *European security architecture and challenges: where are we in 2011 as compared to 2008? A food for thought paper*, Moscow, European Studies Institute at MGIMO-University 11–12 April 2011, p.7

¹¹⁰ Securitatea oricărui stat, indiferent de mărimea lui, are o importanță egală pentru toți. Acest lucru este reflectat în mod clar în CFE-2 prin faptul că tratatul inițial și orice acord adaptat nu pot intra în vigoare până ce toate statele partenere nu le-au ratificat. Vezi, Ben Judah, Jana Kobzova and Nicu Popescu, *Dealing with a Post-BRIC Russia*, European Council on Foreign Relations, November 2011. http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR44_RUSSIA.pdf.

¹¹¹ Mai puțin probabile sunt acordurile de control al armelor ca fiind discutate și promulgate între țări care au relații de prietenie, dar și acorduri care își pierd valabilitatea atunci când condițiile de securitate s-au schimbat. Este posibil

conflictului și la întărirea stabilității.¹¹² Este însă dificil să corelezi cauza și efectul politicilor și să aplici măsurători pentru ceva ce nu s-a întâmplat. Ultimii ani de istorie euroatlantică, plini de răsturnări social-politice ar fi putut conduce la conflicte majore, dar acest lucru nu s-a întâmplat. Securitatea prin cooperare la care s-a ajuns prin CFE este foarte prețioasă dacă ne gândim la situația securității Europei de acum 25 ani. În multe privințe acest tratat și-a îndeplinit rolul într-un mod extraordinar.

În final, controlul armelor depinde într-o anumită măsură de alte variabile. El este o activitate politică și nu poate fi separat de alte aspecte ale politicii externe și de securitate ale unei națiuni, sau de chestiunile sale interne. Astfel, evenimentele interne, o altă chestiune între state, precum și procesul birocratic de participare a partenerilor au un impact direct asupra modului de negociere a acordului și de respectare a lui.

Suspendarea participării la CFE-1 și neratificarea CFE-2

Tratatul CFE-2¹¹³ ar putea fi caracterizat ca fiind născut prin adaptarea la realitățile de după semnarea CFE-1. Astfel, dacă primul tratat este guvernat de principiul tratării forțelor armate ca făcând parte din blocurile militare, cel de-al doilea acord este construit pe baza principiului tratării forțelor armate din perspectivă națională și teritorială. De asemenea, o comparație între CFE-1 și CFE-2, arată că reducerile de armament făcute în baza primului acord au dus la creșterea rolului decidentului politic în domeniul armamentelor. În 1999, se estima că CFE-2 este un instrument esențial pentru asigurarea stabilității și securității europene, chiar dacă Rusia se considera dezavantajată de o serie de măsuri nerezolvate de acest acord.¹¹⁴

Potrivit unor opinii, se impune rezolvarea unor probleme nou apărute, cum ar fi controlul forțelor maritime militare, reconsiderarea categoriei de armamente limitate, controlul avioanelor militare de transport și a infrastructurii.¹¹⁵ Se consideră de către unii autori, că noile tipuri de sisteme de armament, care nu fac obiectul acordului¹¹⁶, trebuie să fie reglementate

ca succesul procesului de control al armelor să fie anulat cu ușurință atunci când se pierde din vedere intenția lui. *Putin wants moratorium on Treaty on Conventional Forces in Europe (CFE)* Apr 26, 2007

¹¹² Sfârșitul Războiului Rece, căderea URSS, colapsul Tratatului de la Varșovia și emergența noilor națiuni și actanților de pe scena Europei în ultimii 20 ani, au fost evenimente care s-au întâmplat fără violență. Nu poate fi ignorat războiul în Iugoslavia, dar această regiune era în afara aplicării CFE-1, deoarece fosta Iugoslavie nu a participat la procesul de semnare a tratatului. Vezi, Paul Dănuț Duță, "Apărarea colectivă și noul concept strategic", în *Studia Securitatis*, nr.2/2010, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2010, pp.89-103.

¹¹³ *Agreement on Adaptation of the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe*, CFE.DOC/1/99. 19 November 1999.

¹¹⁴ Vezi, Sergei M. Yermakov, "The CFE Treaty as a Stability Factor of the New System of European Security", *Peace and Security*, International Institute for Peace. Vol.XXXI, December 1999, pp.1-9. Autorul consideră că acest acord este construit potrivit principalei amenințări de război pe scară largă caracteristică Războiului Rece.

¹¹⁵ Vezi, V. Mukhin, V. Proshkin, "The New European Balance of Power Has Been Established", *Nezavisimoe Voennoe Obozrenie* (Independent Military Review), No. 48(171), December 10, 1999, pp.1-2. Vezi și, J. E. Peters, *CFE and Military Stability in Europe*, National Defense Research Institute, RAND, 1997, pp.21-30.

¹¹⁶ Dacă Rusia ar fi continuat să refuze ratificarea CFE-2, ea ar fi fost sub o presiune politică și diplomatică în relația cu NATO care ar fi devenit mult mai complexă. *Russia's upper house ratifies Agreement on Adaptation of CFE Treaty*, Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Jul 7, 2004, p.1. Vezi și, Fernandes, Sandra. 2012. "The European Union and the Medvedev Proposal: A Breakthrough or an Empty Shell?" *In Russian and European Security*. Eds. Roger Kanet and Raquel Freire (ed.). Republic of Letters Publishing, pp. 261-284.

într-un viitor apropiat¹¹⁷, deoarece sistemul actual de control al armamentelor, în special pentru armamentele convenționale, pentru Europa nu este corespunzător realităților și dezvoltărilor balanței militare.

Se poate considera că balanța puterilor în Europa este în tranziție, fiind prematur să se vorbească de o structură.¹¹⁸ Sistemul actual de control al armamentelor poate fi considerat secvențial și insuficient, ignorându-se aspecte importante ale mediului de securitate european. CFE-2 este suficient pentru preîntâmpinarea izbucnirii unui război fulger la scară largă în Europa cu utilizarea masivă a armamentului greu dar sistemul nu poate rezolva noile provocări din mediul de securitate – conflictele de joasă intensitate și armele de înaltă precizie, armele inteligente. Se consideră că reducerea substanțială și restructurarea forțelor convenționale în vederea participării la operațiuni de menținere a păcii ar trebui să fie un obiectiv al procesului de implementare al CFE-2.¹¹⁹

Ratificarea CFE-2 este legată „ombilical” de onorarea de către Rusia a spiritului și literei angajamentelor asumate la Istanbul.¹²⁰ Părțile gemene ale pachetului aprobat la Summit-ul OSCE de la Istanbul din 1999, tratatul adaptat și angajamentele, solicită Rusiei: lichidarea sau dezasamblarea armelor grele (TLE) din Caucazul de Sud și Moldova¹²¹, închiderea a două baze

¹¹⁷ Este vorba, printre altele, de sistemele de artilerie cu calibru mai mic de 81mm, rachetele anti-tanc dirijate, armele cu ghidaj de precizie, impunerea de limite pentru avioanele de recunoaștere desfășurate pe teritoriile noilor state membre NATO. Vezi, Eugene Miasnikov, *Precision Guided Weapons and Strategic Balance*, Moscow Institute of Physics and Technology <http://www.armscontrol.ru/start/default.htm>.

¹¹⁸ Dintre cele șapte state care au fost primite în NATO, numai trei state - Bulgaria, România și Slovacia au semnat CFE-2, în timp ce statele baltice și Slovenia, nu. Există câteva limite stabilite în 1997, prevăzute în Actul fondator Rusia-NATO, nedesfășurarea de armament nuclear și de forțe militare substanțiale pe teritoriile noile state membre NATO în baze permanente. De reținut că, termenul “substanțial” nu are bine definit înțelesul. Apariția unei “zone gri” nu chiar în apropierea graniței ruse, dar foarte apropiat de un centru important cum este St. Petersburg este un motiv de anxietate. *Russian deputy foreign minister says position on NATO expansion "calm and negative"*, Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Apr 3, 2004, p.1.

¹¹⁹ Într-un studiu se precizează că este foarte important să fie întărite măsurile de control al armamentelor convenționale la nivel regional și sub-regional, să fie controlată distribuția de armament ușor și arme individuale, să fie studiate sintagmele de „armate private”, voluntari, etc care pot fi implicate în operații militare contra regimului statului respectiv. Vezi, Sergei Yermakov, Russia's Institute For Strategic Studies, *The role of conventional armed forces in the system of European Security*, June 2001, p.25. Vezi și, *Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation*, Paris, 27 May 1997.

¹²⁰ Pretextele ridicate de către statele membre NATO pentru amânarea ratificării CFE-2 nu sunt plauzibile. “Noi nu ne facem iluzii privind planurile partenerilor. Ei vor să împuște doi iepuri: să își realizeze scopurile lor privind prezența noastră în Georgia și Moldova și să paralizeze regimul controlului armamentelor în Europa”, afirma Vladislav Chernov, șeful delegației ruse la negocierile CFE-2. “Rusia a făcut deja alegerea cuvenită, viitorul tratatului depinde acum de partenerii noștri. Cei care amână ratificarea CFE-2 poartă toată responsabilitatea pentru consecințele negative ale unei astfel de poziții pentru viabilitatea tratatului și a securității Europei ca întreg.” *Russian official slams NATO states' pretexts not to ratify CFE treaty*, Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Jun 29, 2004, p.1.

¹²¹ Urmare a înțelegerilor de la Istanbul există o singură obligație legală, aceea de a ratifica CFE-2. Vorbind despre motivele menținerii prezenței militare în Transnistria, Serghei Lavrov, subliniază că acestea vor fi retrase dacă “documentul care a fost inițiat de către cele două părți (Chișinău și Tiraspol) cu mai mulți ani înainte va fi semnat.” Acest document nu a fost semnat “nu din cauza noastră, ci datorită presiunilor din exterior, ceea ce este o nefericire”. *Russian foreign minister condemns NATO activity along Russian borders*, Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Jun 29, 2004, p.1.

(înfara bazelor a patru batalioane) în Georgia¹²², negocierea unui calendar cadrul cu Georgia pentru închiderea tuturor bazelor și complementar, retragerea forțelor rusești din Moldova.¹²³

Rusia nu și-a retras trupele sale din Moldova, în ciuda faptului că aceste forțe se presupunea că fuseseră retrase.¹²⁴ După conflictul militar dintre Chișinău și Tiraspol din 1992, Moscova nu a acordat Moldovei o atenție deosebită. Parțial se poate explica prin însăși dificultățile reglementării conflictului interetnic. Dar în practică, problemele interetnice nu sunt singurele cauze. Pentru Moscova, crima organizată din Tiraspol precum și poziția neclară a Kievului au fost argumente pentru păstrarea trupelor în regiune.¹²⁵ O formulă de stabilitate nu a fost niciodată prezentată de către Kremlin, constatându-se că agreea continuarea stării de „conflict înghețat” în Moldova. Această situație a fost benefică pentru Rusia până în momentul Istambul.¹²⁶

Începând cu anul 2000, Rusia începe să promoveze o politică mult mai activă față de Moldova și Transnistria, prin reactivarea practicii exercițiilor militare comune, prin înființarea unei comisii pentru reglementarea politică a problemei transnistrene.¹²⁷ În martie 2001, Putin lansează posibilitatea alăturării Moldovei Uniunii Rusia-Belarus¹²⁸ iar președintele Voronin, în

¹²² Care trebuia încheiată în 2001. *Speech by NATO Secretary General, Mr. Jaap de Hoop Scheffer speech in the IISS the United Kingdom, 2004.*

¹²³ Care trebuia realizată până în 2002. “NATO trebuie să fie mai mult decât un club de discuții. Trebuie să devină un forum unde trebuie discutate problemele reale aflate pe agendele noastre, chiar dacă nu avem întotdeauna aceleași perspective. Și aici trebuie incluse CFE-2 și angajamentele luate de Rusia la Istambul”. *Speech by NATO Secretary General, Mr. Jaap de Hoop Scheffer speech in the IISS the United Kingdom, 2004.*

¹²⁴ În plus, alte câteva trupe au fost transferate în cadrul armatei din sale din Transnistria. O cantitate necunoscută de armament greu rusesc (clasificat ca „nefăcând parte din categoria TLE”) a fost trimisă forțelor ilegale din Transnistria, Abhazia și Osetia de Sud. Forțele armene dispun de armament greu de proveniență rusească, armament greu exceptat de la „categoria TLE”, în principal în teritoriul azerbaidjan exterior enclavei Karabach. Pretutindeni în regiune, forțele rusești și forțele structurilor rebele nerecunoscute internațional sunt în afara verificărilor. “Retragerea necondiționată a trupelor rusești din Transnistria și respectarea acordurilor OSCE semnate la Istambul vor asigura un climat favorabil reglementării conflictului din această zonă. Această evoluție este considerată ca fiind anormală și ca o continuare a refuzului așa-numitului Plan Kozak. Este negată orice legătură între prezența trupelor rusești și CFE-2.” *Russian troops in Dniester not affected by revised CFE treaty, says senator Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Feb 13, 2004, p.1.*

¹²⁵ Generalul rus cu ambiții politice Alexander Lebed, fostul comandant al trupelor rusești din Transnistria până în 1996, era prezentat de către presa rusească ca fiind garantul stabilității în Transnistria. *Pochemu eti sobytia kasaiutsia nas, Russian Young Initiative Group in www.sinor.ru.*

¹²⁶ Zueva, Kira, *Rossii i Evrope nuzhna sobstvennaya bezopasnost: OBSE, a ne NATO.*
<http://strana.ru/state/foreign/2001/03/07/983964662.html>.

¹²⁷ Șeful acestei comisii a fost numit Evgheni Primakov, fost ministru al afacerilor externe și prim ministru (1998-1999). La început anului 2001, Comisia a pregătit un proiect al unui „Acord de fundamentare a relațiilor între Moldova și Transnistria”; un alt document propus de către această comisie a fost „Principiile de bază ale mandatului forțelor pentru menținerea păcii și stabilității în regiunea transnistreană a Republicii Moldova”. Airapetova, Natalia, “Sdast” li Vladimir Putin Pridnestrovye?” *Nezavisimaya gazeta*, March 28, 2001. Primakov a fost acuzat ca fiind artizanul continuiei „îngrădiri a intereselor rusești, nu numai în Transnistria, dar și în întreaga Europă sau cel puțin în partea europeană a CIS”. Datorită faptului că propunerile comisiei au fost criticate de către ziarul rusești, președintele Putin blochează activitatea acesteia, însărcinând administrația prezidențială să elaboreze o politică adresată Moldovei și Transnistriei. Airapetova, Natalia, “Sdast” li Vladimir Putin Pridnestrovye?”, *Nezavisimaya gazeta*, March 28, 2001.

¹²⁸ “Putin privetstvuet zayavleniye”, *Moldovy o vozmozhnosti vstupleniya respubliki v Soyuz Rossii i Belorussii*, www.strana.ru, March 6, 2001.

aprilie 2001, evita menționarea NATO ca un factor important pentru securitatea europeană¹²⁹, adoptând o poziție favorabilă Rusiei: refuzul internaționalizării conflictului din Transnistria prin acceptarea ca observatorii OSCE să fie desfășurați în regiune, altfel spus preferând o negociere pe termen lung cu Rusia ca principal mediator în regiune.¹³⁰ OSCE nu are autoritatea asigurării respectării angajamentelor de retragere a trupelor și încadrării în plafoanele maxime de deținere a armelor. Moscova respinge conexarea ratificării CFE-2 cu îndeplinirea angajamentelor asumate la Istanbul.¹³¹ Este controversat conceptul de bază al angajamentelor din cadrul concluziilor summit-ului și al retragerii trupelor, al garanțiilor constituite prin „angajamente”.¹³²

SUA, NATO și partenerii lor din regiune insistă ca ratificarea CFE-2 să fie condiționată de respectarea de către Rusia a angajamentelor sale asumate la Istanbul privind retragerea trupelor din Moldova și Georgia.¹³³ În același timp, NATO și SUA au asigurat Moscova că Estonia, Letonia și Lituania (teritorii care nu sunt acoperite de prevederile tratatului) vor deveni parte la acest tratat, o dată ce tratatul va fi ratificat.¹³⁴ În această privință, starea de lucruri stimulează Rusia de a își respecta angajamentele luate la Istanbul în zona flancului sudic prin limitarea prezenței și forței forțelor aliaților în zona baltică. Moscova dorește să utilizeze ca pe instrument CFE-2 pentru a limita desfășurările defensive în statele baltice¹³⁵, pentru a își impune punctul de vedere la luarea deciziilor privind nivelul forțelor în această zonă.

¹²⁹ El a preferat să discute alte probleme: posibilitatea integrării Moldovei în Uniunea Europeană, Uniunea cu Rusia și Belarus, Comunitatea economică euro-asiatică; problema transnistreană; semnarea tratatului de bază între Rusia și Moldova. Vezi, Airapetova, Natalia, "Vladimir Voronin: Vopros o statuse Pridnestrovyya zhelatelno reshit v etom godu", *Nezavisimaya gazeta*, April 18, 2001.

¹³⁰ Voronin afirma: „Noi trebuie să rezolvăm noi înșine problemele noastre în casa noastră cu garanții din partea Rusiei.” Vezi, Airapetova, Natalia, "Vladimir Voronin: Vopros o statuse Pridnestrovyya zhelatelno reshit v etom godu", *Nezavisimaya gazeta*, April 18, 2001.

¹³¹ Ministrul rus al apărării, Serghei Ivanov anunțând că parlamentul rus a ratificat CFE-2, și-a exprimat regretul că NATO încearcă să conexeze ratificarea de deciziile luate la Istanbul. Vezi, *Russian defence minister hopes NATO to ratify arms treaty "sooner or later"*, Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Jul 13, 2004, p.1.

¹³² Pur și simplu, semnifică „intenții” și atașând precondiții noi - exterioare, pentru îndeplinirea acestor intenții. Mai mult, se pretinde că o prezență militară fără sfârșit în Moldova este necesară sub scuza de genul „menținere a păcii”, „garantarea stabilității”, „crearea de locuri de muncă pentru localnici”, obiecțiile „autorităților secesioniste” față de retragerea trupelor, și problemele legate de asigurarea de locuințe în Rusia pentru trupele retrase. Rusia a ridicat aceste motivații în mod implicit începând din 2000, și explicit și sistematic, începând cu 2003, determinând eșuarea conferințelor OSCE de la Porto, 2002, și de la Maastricht, 2003. „Occidentul nu face ceva în sensul ratificării CFE-2, referindu-se la prezența militară rusă în stânga Nistrului, parte a Moldovei, și Georgia. Oricum, aceste probleme privesc relațiile bilaterale ale Rusiei atât cu Moldova cât și cu Georgia, relații care nu au nimic de-a face cu tratatul.” *Russian senator urges West to follow suit and ratify adapted CFE Treaty*, Bbc Monitoring Former Soviet Union London: Jul 7, 2004, p.1.

¹³³ Planurile de restructurare a prezenței militare americane nu vor fi limitate numai la Europa, ele vor afecta Japonia și câteva state din Africa. SUA dorește să realizeze o restructurare globală care va depăși granițele NATO. Vezi, Anne Witkowski, Sherman Garnett, and Jeff McCausland, *Salvaging the Conventional Armed Forces in Europe Treaty Regime: Options for Washington*, Washington, DC: The Brookings Institute, March 2010, available from www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2010/03.

¹³⁴ „Rusia și-a îndeplinit pe deplin obligațiile asumate la Istanbul. Noi considerăm CFE-2 ca fiind piatra de temelie a securității europene și insistăm ca acest acord să fie semnat și de către noile state membre ale NATO - statele baltice și Slovenia” declara Viktor Zavarzin, șeful comisiei de apărare al Dumei. *Senior Russian MP says world is failing Kosovo*, Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Apr 5, 2004, p.1.

¹³⁵ Moscova afirmă că Letonia, Lituania, Estonia și Slovenia trebuie să devină state semnatare ale CFE. *Moscow insists Baltic states, Slovenia should join CFE treaty*, Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Apr 8, 2004, p.1.

Rusia dorește ratificarea tratatului și includerea statelor baltice ca părți ale acestuia¹³⁶, în ciuda neclarităților conținute de prevederile aceluiași tratat privitoare la flancul sudic¹³⁷ (portitele de evitare a verificărilor, lipsa consensului statului gazdă) în ciuda neîndeplinirii angajamentelor asumate la Istambul.

Moscova dorește ca NATO să accepte legarea ratificării CFE-2 de îndeplinirea angajamentelor asumate la Istambul nuanțat; astfel, (1) acceptarea promisiunilor Rusiei ca unele dintre angajamentele asumate să le îndeplinească în câțiva ani în loc la îndeplinirea în prezent; și, (2) recunoașterea statutului de „trupe de menținere a păcii” pentru unele unități din Transnistria și Abhazia, pentru care nu ar mai fi necesară retragerea acestora. Pe această bază, Rusia dorește ca NATO, în integralitatea sa sau, cel puțin câteva guverne ale statelor membre să inițieze ratificarea acestui tratat și statele baltice să devină părți ale acestui tratat.¹³⁸

CFE-2 a fost ratificat numai de către patru state: Federația Rusă, Belarus, Kazakhstan și Ucraina. Dar existența unei legături între ratificarea tratatului și îndeplinirea angajamentelor asumate nu duce la evitarea problemelor. Dacă ratificarea nu este conexasă cu îndeplinirea obligațiilor asumate de către Rusia la Istambul și se va realiza în orice circumstanțe, NATO nu va avea la dispoziție un alt instrument politic semnificativ pentru convingerea retragerii forțelor rusești din Georgia și Moldova. Intenția unor guverne occidentale de a începe pregătirile „procedurilor de inițiere a ratificării” va duce la imposibilitatea unei astfel de legături, sacrificând interesele strategice ale aliaților în flancul sudic, complicând inutil problemele de apărare și securitate ale flancului baltic.¹³⁹

Se poate constata că, Summit-ul de la Istambul forțează Rusia să își retragă forțele și armamentele la est de Ural și, în același timp, permite avansarea bazelor NATO către est. Mai mult, Moscova se plânge că patru membrii NATO nu sunt părți la CFE-2 pentru că acestea nu erau state independente în momentul semnării acordului. NATO este dispusă să corecteze

¹³⁶ “Doresc să clarific faptul că, Rusia nu consideră periculos faptul că statele baltice ar putea să aibă peste noapte un număr enorm de tancuri și avioane militare. Noi suntem îngrijorați de posibilitatea ca trupele unui al treilea stat să fie desfășurate pe teritoriile acestor state. O asemenea prezență va solicita un răspuns adecvat care va fi luat”. *Russian deputy foreign minister says position on NATO expansion "calm and negative"*, Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Apr 3, 2004, p.1. Vezi și, Dorn Crawford, *Conventional Armed Forces in Europe, (CFE)—A Review and Update of Key Treaty Elements*, Washington: U.S. Department of State, March 2009, p.2.

¹³⁷ Ca urmare a primirii României și Bulgariei în cadrul NATO, raportul de forțe la flancuri este nefavorabil Rusiei, prin creșterea unor categorii de armament, astfel: tancuri cu 2.200, vehicule blindate 3.300 și sisteme de artilerie 2.000. Vezi, Zdzislaw Lachowski, “The CFE Treaty One Year After Its Suspension: A Forlorn Treaty?” *SIPRI Policy Brief*, January 2009, p.1.

¹³⁸ Vezi, President of Russia. 2009. *European Security Strategy* (unofficial translation). President of Russia. Official Web Portal. <http://eng.kremlin.ru/text/docs/2009/11/223072.shtml>.

¹³⁹ Parlamentarii din Belarus solicită colegilor lor din Slovenia, Lituania, Letonia și Estonia să depună diligențe ca statele lor să devină state semnatare ale CFE-2. De asemenea, sugerează statelor membre NATO să grăbească ratificarea CFE-2. “Faptul că NATO are ocazia să desfășoare trupe și armamente fără a fi supuse controlului pe teritoriile acestor state poate duce la destabilizarea situației pe continentul european”, se afirmă în comunicatul Adunării Naționale a Belarus. *Belarusian parliament urges new NATO members to sign arms control treaty*, Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Apr 13, 2004, p.1. Vezi și, Wade Boese, “Russia Unflinching on CFE Treaty Suspension,” *Arms Control Today*, May 2008.

această situație dar numai dacă, mai întâi, Rusia își va respecta promisiunea de a închide bazele din Moldova.¹⁴⁰

Prima mișcare se pare că trebuia făcută de către Rusia prin onorarea obligațiilor pe care și le-a asumat la Istanbul. Apoi NATO trebuie să își respecte obligația asumată privitoare la statele baltice și să explice mai bine că strategia orientată spre Orient nu amenință interesele Rusiei. Fiecare efort trebuie depus în scopul asigurării rolului CFE-2 pentru creșterea încrederii între vechii inamici.¹⁴¹

Rusia și-a redefinit interesele sale geopolitice mult mai îngust, dar cu scopul să le apere mult mai viguros - a renunțat la orice rol în Balcani, ignoră orice implicare în Irak, cedează în favoarea statelor europene occidentale conducerea diplomației anti-proliferare în Iran, permite Chinei să desfășoare discuții multilaterale cu Coreea de Nord. Se poate spune că, Rusia se contractă de la poziția globală a fostei URSS la rolul unei puteri interesate de „vecinătatea apropiată”.¹⁴² Mai mult, chiar poziția generală pacifistă exprimată în politica externă de către China, India și Rusia, precum și de către Europa, Japonia și Coreea de Sud este rezultatul dominației politicii militare americane.¹⁴³

Retragerea Rusiei din unele afaceri globale, ca într-o oglindă, este însoțită de expansiunea SUA.¹⁴⁴

Eșecul Rusiei de a-și apăra „sferele de influență” „naturale” - înțelegând prin acestea legitime - a oferit Statelor Unite, în calitate sa de unică super-putere, oportunitatea de a-și extinde sferele de influență asupra teritoriilor aflate anterior sub influența Rusiei. Americanii își deschid baze militare în Polonia, România și Bulgaria în scopul promovării parteneriatului politic și de securitate cu Orientul Mijlociu.¹⁴⁵

¹⁴⁰ „În mod surprinzător Moldova nu a primit recent nici o atenție politică deosebită din partea Uniunii Europene, în ciuda gravelor ei probleme politice, sociale și economice. O imagine atât de negativă a fost cauzată probabil de criza din Transnistria care nu poate fi descrisă decât ca o țară fantomă. Ucraina continuă să participe la eforturile de soluționare a conflictului, în ciuda faptului că întâlnirile prelungite s-au dovedit de multe ori ineficiente. S-a sugerat că Misiunea specială UE ar putea fi capabilă să influențeze procesul în mod hotărâtor. Dar, în acest caz, misiunea Uniunii Europene ar trebui să facă față trupelor rusești aflate în Transcaucazia. Vezi, Boris Tarasyuk, *O viziune ucraineană asupra noii strategii euro-atlantice în Marea Neagră*, în Ronald D. Asmus, Konstantin Dimitrov, Joerg Forrig (ed.), „O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre”, Editura IRSI „Nicolae Titulescu”, 2004, p.37. Vezi și, „*Fact Sheet—Treaty on Conventional Armed Forces in Europe (CFE): Key Facts About the Current Treaty and Agreement on Adaptation*,” Washington, DC: Department of State, 2009.

¹⁴¹ Vezi, NATO Public Diplomacy Division, „*Press Release—Lisbon Summit Declaration*,” Brussels, Belgium: NATO Public Affairs, November 20, 2010, p. 9.

¹⁴² „Vecinătatea apropiată” - zona geopolitică în jurul căreia Moscova a tras o linie pe nisip împotriva diplomației Statelor Unite. Vezi, Kim Murphy, *The World; In Caucasus, Frozen Conflicts Are Still Hot; Disputes stoked after the Soviet breakup wreak misery and instability years later*, Los Angeles Times Los Angeles, Calif.: Sep 13, 2004. p. A.1.

¹⁴³ Vezi, Sherle R. Schwenninger, „Revamping American Grand Strategy”, *World Policy Journal*, Fall 2003, p.37.

¹⁴⁴ „Scopul nostru în secolul XXI este să apărăm orașele noastre, prietenii, aliații, și forțele desfășurate față de noile forme de atacuri, și trimiterea de forțe la mari distanțe pentru a lupta cu noii adversari”. Donald H. Rumsfeld, „Transforming the Military”, *Foreign Affairs*, New York: May/June 2002. Vol.81, Iss. 3, pp.20-32.

¹⁴⁵ Planificatorii americani doresc crearea unei rețele globale de nuclee de baze care se pot transforma rapid în baze operative extinse pentru a asigura logistica necesară rezolvării crizelor ce vor apărea în viitor. Ajustările avute în vedere vor constitui cea mai mare schimbare a poziționării militare a SUA în străinătate în ultimul secol. Vor fi deplasați militari și civili din actualele locații, sigure, dispuse în localități cu grad înalt de securitate și confortabile - caracteristice eșaloanelor din adâncime, să se dispună în puncte apropiate focarelor de conflicte sau de tensiune cu toate avantajele și dezavantajele unor astfel de poziții înaintate. Kurt M. Campbell & Celeste Johnson Ward. „New Battle Stations?”, *Foreign Affairs* New York: September/October 2003. Vol. 82, Iss. 5, p.95-103. Vezi și, *The bear*

Toate statele semnatare CFE-2 au acceptat noile limitări ale plafoanelor pe baza principiului națiunii gazdă care consimte prezența forțelor străine pe teritoriul său.¹⁴⁶ Acordul prevede transparență sporită pentru inspecțiile obligatorii, flexibilitate operațională de a depăși temporar plafoanele și o clauză de acces. S-a accentuat că implicațiile conflictului Rusia-Georgia au relevat importanța controlului armelor.¹⁴⁷

În iunie 2007, la Conferința extraordinară Rusia a prezentat o listă cu „efectele negative” ale comportamentului țărilor membre NATO.¹⁴⁸

În 12 decembrie 2007, Rusia a anunțat oficial că nu se mai supune restricțiilor tratatului CFE-1 și și suspendă participarea, ca urmare a neratificării CFE-2 de către cele 22 membre NATO în 1999. Începând cu 2007 când și-a anunțat suspendarea, Rusia nu a mai luat parte la schimbările bianuale de informații și nu a mai permis inspecțiile.¹⁴⁹

În martie 2008, NATO adoptă un „pachet de acțiuni paralele” prin care cheamă statele membre NATO să ratifice CFE-2 de îndată ce Rusia își retrage forțele din Georgia și Moldova.¹⁵⁰

În iunie 2009, la întrunirea OSCE a miniștrilor de externe, s-a examinat situația securității în Europa. Până în 2010 s-a întocmit cadrul unui document care să conțină principiile controlului asupra armelor convenționale, un document care ar putea fi semnat de toate națiunile.¹⁵¹

În noiembrie 2010, la Summit-ul NATO din Lisabona, chiar dacă nu s-a ajuns la un acord referitor la cum să se „modernizeze și să se întărească regimul de control al armelor în sec. XXI”, cele 36 state participante au considerat că există un progres încurajator.¹⁵² Faptul că Rusia

grows: Russia is restive over NATO's advance to the east: [USA 2ND EDITION], Financial Times London (UK): Feb 11, 2004, p.12.

¹⁴⁶ Toate statele membre ale NATO au acceptat limitări ale TLE de la 89026 la 79967. Vezi, “*Fact Sheet—Treaty on Conventional Armed Forces in Europe (CFE): Key Facts About the Current Treaty and Agreement on Adaptation,*” Washington, DC: Department of State, 2009.

¹⁴⁷ Pentru viitor este necesar ca strategii NATO și ai Rusiei să se gândească cum ar putea controlul armelor să restabilească cooperarea în domeniul securității după conflictul ruso-georgian. Importanța tratatului a fost accentuată de șeful delegației poloneze la negocierile din 1999. Vezi, Wade Boese, “Georgian Conflict Clouds Future Arms Pacts,” *Arms Control Today*, September 2008.

¹⁴⁸ Acestea includeau nivelele forțelor NATO, limitările în flanc, chestiuni de transparență. Premierul rus și-a exprimat nemulțumirea legată de lărgirea NATO, independența Kosovo și planurile de instalare a rachetelor americane anti-balistice pe teritoriul Poloniei. Medvedev a subliniat seriozitatea îngrijorărilor Rusiei legate de Tratat pe care-l considera „neviabil” și „nedrept”, dar a cărui valabilitate nu o contestă. Rusia refuză legătura dintre CFE-2 și angajamentele de a-și retrage forțele din Georgia și Moldova. Thom Shanker, “Gates Urges Cautious NATO Stance on Russia After Georgian Conflict,” *New York Times*, September 19, 2008, p. A5.

¹⁴⁹ Chiar dacă alte state continuă implementarea tratatului, situația cu o Rusie care nu mai respectă prevederile tratatului nu poate continua. La un moment dat, și alte state și-ar putea reevalua participarea; fapt care ar duce la implicații neprevăzute pentru securitatea în Europa. Totuși, Medvedev și-a exprimat dorința ca tratatul să nu eșueze. Medvedev, Dmitry. 2008. Medvedev Sets Out Five Foreign Policy Principles in TV Interview. *Vesti TV*, 31 August; BBC Monitoring, translated in *Johnson's Russia List*, JRL 2008-163, 2 September.

¹⁵⁰ Între martie și august 2008, negocierile pentru tratat au făcut progrese foarte mici din cauza conflictului dintre Rusia și Georgia în vara lui 2008. Relațiile NATO-Rusia s-au deteriorat, având în vedere că principiile OSCE și ale CFE-2 au fost violate prin acest conflict, dar și prin decizia Rusiei de a recunoaște Osetia de Sud și Abkhazia ca țări independente. Wade Boese, “Georgian Conflict Clouds Future Arms Pacts,” *Arms Control Today*, September 2008.

¹⁵¹ Ministerial Declaration on the OSCE Corfu process: Reconfirm-Review-Reinvigorate Security and Co-operation from Vancouver to Vladivostok, Athens, MC.DOC/1/09, 2 December 2009, p.1.

¹⁵² S-a subliniat indivizibilitatea securității pentru toate statele partenere și s-a decis continuarea eforturilor de a se ajunge la un cadru bazat pe principii pentru continuarea negocierilor. Acest cadru trebuie să se bazeze pe CFE-1 din 1990, pe CFE-2 din 1999 și pe angajamentele politice existente. S-a recunoscut faptul că situația impusă de Rusia nu

insistă să nu accepte principiul țării gazdă care consimte staționarea de forțe străine, face ca CFE-2 să intre în criză.

Tratatul CFE-1 se analizează periodic din punctul de vedere al intereselor, posibilităților și implicațiilor, nu atât datorită situației diplomatice a CFE (în continuă schimbare, prin încercările de a o transforma în CFE-2, rămase fără rezultat concret), cât datorită părerilor că „reanimarea” sa ar costa prea mult.

Abrevieri

ABM	Anti-ballistic Missile	Rachete anti-balistice
ACFET	Adopted CFET	Tratatul CFE adaptat
ACVs	Armored Combat Vehicles	Vehicule de Luptă Blindate
BMD	Ballistic Missile Defence	Apărare cu Rachete Balistice
CSBM	Confidence and Security Building Measures	Măsuri de construire a securității și încrederii
CBMs	Confidence Building Measures	Măsuri de construire a încrederii
CICA	Conference on Interaction and Confidence Building Measures in Asia	Conferința asupra măsurilor de construire a încrederii și interacțiunii în Asia
CFE	Conventional Forces in Europe	Forțele Convenționale în Europa
CFE-1	Conventional Forces in Europe-Treaty of 19 November 1990	Tratatul asupra Forțelor Convenționale în Europa din noiembrie 1990
CFE- 1A	Concluded Act of the Negotiation Personnel Strength of Conventional Forces in Europe	Actul de încheiere a negocierilor asupra forței umane din Forțele Armate Convenționale Europene
CFE-2	Agreement on Adaptation of the CFE Treaty at the Istanbul OSCE Summit in November 1999	Tratatul Adaptat asupra Forțelor Convenționale în Europa semnat la Summit-ul OSCE de la Istanbul din noiembrie 1999
CSCE	Conference and Cooperation in Europe	Conferința de Cooperare pentru Securitate în Europa
DDPR	Deterrence and Defense Posture Review	Revizuirea măsurilor de apărare și descurajare
INF	Intermediate Range Nuclear Forces	Forțe nucleare cu Rază Medie
INFT	Intermediate Range Nuclear Forces Treaty	Tratatul pentru Forțele Nucleare cu Rază Medie
GPI	Ground Based Interceptor	Interceptor terestru
GWOT	Global War on Terror	Război global asupra terorismului

mai poate continua la nesfârșit. Zdzislaw Lachowski, “The CFE Treaty One Year After Its Suspension: A Forlorn Treaty?” *SIPRI Policy Brief*, January 2009, p.6.

OSCE	Organization for Security and Cooperation in Europe	Organizația pentru Securitate și cooperare în Europa
MBFR	Mutual and Balanced Force Reduction	Reducerea reciprocă și echilibrată a Forțelor
MEZWM	Middle East Zone Free of Weapons of Mass Destruction and their Means of Delivery	Zona Orientului Mijlociu fără arme de distrugere în masă și mijloace de livrare a lor
MD	Missile Defence	Apărare cu rachete
SALT	Strategic Arms Limitation Treaty	Tratatul de limitare a armelor strategice
TLE	Treaty – Limited Equipment	Echipament limitat prin tratat

Bibliografie

Documente

- Agreement on Adaptation of the Treaty on Conventional Armed Forces in Europe*, CFE.DOC/1/99. 19 November 1999.
- Charter For European Security*, OSCE, Istanbul, November 1999. www.osce.org/docs/english/1990-1999/summits/istachart99e.htm
- Conceptul strategic pentru apărare și securitate al statelor membre ale NATO*, adoptat de șefii de stat și de guvern la Lisabona, 2010, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>.
- Concluded Act of the Negotiation Personnel Strength of Conventional Forces in Europe*.
Department of Defense, *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense*, Washington, DC: U.S. Government Printing Office, January 2012.
- Final act of the conference of the states parties to the treaty on conventional armed forces in Europe*. *Active Engagement, Modern Defence*. The White House, *National Security Strategy of the United States of America*, Washington, DC: U.S. Government Printing Office, September 2002.
- Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation* Paris, 27 May 1997.
- Legea Nr. 18 din 4 martie 1992 pentru ratificarea Tratatului cu privire la forțele armate convenționale în Europa, Paris la 19 noiembrie 1990*, a Declarației României în cadrul Conferinței extraordinare de la Viena din 14 iunie 1991, precum și a Convenției cu privire la nivelurile maxime pentru cantitățile de armamente convenționale și tehnică, semnată la Budapesta la 3 noiembrie 1990.
- Letter of Transmittal to Congress by President William J. Clinton*, April 7, 1997.
- Protocol on procedures governing the reduction of conventional armaments and equipment limited by the treaty on conventional armed forces in Europe*.
- NATO Public Diplomacy Division, *“Press Release—Lisbon Summit Declaration,”* Brussels, Belgium: NATO Public Affairs, November 20, 2010.
- Ministerial Declaration on the OSCE Corfu process: Reconfirm-Review-Reinvigorate Security and Co-operation from Vancouver to Vladivostok, Athens, MC.DOC/1/09, 2 December 2009.
- Vienna Document 1992, of the negotiations on confidence - and security - building measures convened in accordance with the relevant provisions of the concluding document of the Vienna meeting of the Conference on Security and Co-operation in Europe*.

Lucrări de specialitate

- Andrei Zagorski, *European security architecture and challenges: where are we in 2011 as compared to 2008? A food for thought paper*, Moscow, European Studies Institute at MGIMO-University 11–12 April 2011.
- Airapetova, Natalia, *“Sdast” li Vladimir Putin Pridnestrovye?* *„Nezavisimaya gazeta*, March 28, 2001.

Airapetova, Natalia, "Vladimir Voronin: Vopros o statuse Pridnestrovyya zhelatelno reshit v etom godu", *Nezavisimaya gazeta*, April 18, 2001.

Anne Witkowsky, Sherman Garnett, and Jeff McCaus-McCausland, *Salvaging the Conventional Armed Forces in Europe Treaty Regime: Options for Washington*, Washington, DC: The Brookings Institute, March 2010, www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2010/03.

The bear growls: Russia is restive over NATO's advance to the east: [USA 2ND EDITION], Financial Times London (UK): Feb 11, 2004.

Belarusian parliament urges new NATO members to sign arms control treaty, Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Apr 13, 2004.

Ben Judah, Jana Kobzova and Nicu Popescu, *Dealing with a Post-BRIC Russia*, European Council on Foreign Relations, November 2011. http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR44_RUSSIA.pdf.

Boris Tarasyuk, *O viziune ucraineană asupra noii strategii euro-atlantice în Marea Neagră*, în Ronald D. Asmus, Konstantin Dimitrov, Joerg Forrig (ed.), „O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre”, Editura IRSI „Nicolae Titulescu”, 2004.

Catherine Ashton, *Speech on EU foreign policy towards the BRICS and other emerging powers*, European Parliament, Brussels, 1 February 2012.

Christopher Coker, "Post-modernity and the end of the Cold War," *Review of International Studies*, July 1992.

Dmitri Trenin, *Thinking Strategically About Russia*, Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace, December 2008.

Dorn Crawford, *Conventional Armed Forces in Europe, (CFE)—A Review and Update of Key Treaty Elements*, Washington: U.S. Department of State, March 2009.

Donald H. Rumsfeld, "Transforming the Military", *Foreign Affairs*, New York: May/June 2002. Vol.81, Iss. 3.

Eugene Miasnikov, *Precision Guided Weapons and Strategic Balance*, Moscow Institute of Physics and Technology <http://www.armscontrol.ru/start/default.htm>.

Fact Sheet—Treaty on Conventional Armed Forces in Europe (CFE): Key Facts About the Current Treaty and Agreement on Adaptation, Washington, DC: Department of State, 2009.

Fernandes, Sandra. 2012. "The European Union and the Medvedev Proposal: A Breakthrough or an Empty Shell?" *In Russian and European Security*. Eds. Roger Kanet and Raquel Freire (ed.). Republic of Letters Publishing.

Garden, Tim. "Rebuilding Relationships." *NATO Review*, No.2: 2-4 Summer 2003. <http://www.nato.int/docu/review>.

Garsika, John J. "The Transformation Challenge." *NATO Review*, 4 p, Spring 2005. <http://www.nato.int/docu/review/2005/>

Heather Horn, "Why Europe Should Be Glad its U.S. Troops Are Leaving," *The Atlantic*, January 23, 2012, available from www.theatlantic.com/international/archive/2012/01/why-europe-should-be-glad-its-us-troops-are-leaving/.

Howorth, Jolyon. "ESDP and NATO: Wedlock or Deadlock?" *Cooperation and Conflict* 38:235-254 September 2003. <http://cac.sagepub.com/cgi/reprint/38/3/235>.

Hughes, Robin and Lok, Joris Janssen. "NATO Confirms ISAF Expansion", *Jane's Defence Weekly* 42:5 February 16, 2005. NATO Secretary General Jaap de Hoop Scheffer confirmed on February 10 that NATO is to expand the International Security Assistance Force (ISAF) mission into the west of Afghanistan.

J. E. Peters, *CFE and Military Stability in Europe*, National Defense Research Institute, RAND, 1997.

Russia's upper house ratifies Agreement on Adaptation of CFE Treaty, Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Jul 7, 2004.

James G. Neuger, *NATO to Rebuff Russian Bid for Separate Treaty, Officials Say*, Bloomberg.com, 18 January 2010, <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601109>.

Jane M. O. Sharp, *Striving for Military Stability in Europe: Negotiation, implementation and adaptation of the CFE Treaty*, London, UK: Routledge, 2006.

John Vandiver, "Pentagon Lays Out Significant Cuts to U.S. Forces in Europe," *Stars and Stripes*, February 16, 2012.

Kim Murphy, *The World; In Caucasus, Frozen Conflicts Are Still Hot; Disputes stoked after the Soviet breakup wreak misery and instability years later*, Los Angeles Times Los Angeles, Calif.: Sep 13, 2004.

Klimov, Andrey. 2008. *Speech at Extraordinary Meeting of the European Union-Russia Parliamentary Cooperation Committee* (23 September). Brussels, European Parliament.

- Kurt M. Campbell & Celeste Johnson Ward. "New Battle Stations?", *Foreign Affairs* New York: September/October 2003. Vol. 82, Iss. 5.
- Oldberg, Ingmar. 2010. "Russia's Great Power Strategy under Putin and Medvedev", *Occasional ULpapers*, n°1. <http://www.ui.se/upl/files/44020.pdf>.
- Paul Duță, 'Evolution of Relations between NATO and Romania', *NATO in the 60th the North Atlantic Treaty*, Challenges and strategic divergences from national perspectives, edited by Andrea Carati and Carlo Frappi, Istituto per gli studi di politica internazionale, FrancoAngeli, Milano, Italy, 2010.
- Paul Dănuț Duță, "Apărarea colectivă și noul concept strategic", în *Studia Securitatis*, nr.2/2010, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2010.
- Paul Dănuț Duță, "Relația dintre conceptele strategice ale NATO și securitate umană", în *Studia Securitatis*, nr.6/2009, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2009.
- Paul Dănuț Duță, 'The relation NATO strategic concept and human security', în *Studia Securitatis*, nr.5/2009, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2009.
- Paul Dănuț Duță, "Considerații privind relația ONU-NATO", în *Studia Securitatis*, nr.6/2008, Editura Universității Lucian Blaga, Sibiu, 2008.
- Paul Dănuț Duță, "Considerații privind negocierea unui acord cadrul UE-Rusia?", în *Sfera Politicii*, nr.125/2006, Editura Făclia, București, 2006.
- Paul Dănuț Duță, "Europa lărgită, politica europeană de vecinătate și spațiul comun de securitate externă", *Impact Strategic*, Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", București, 2005, nr.2 [14]/2005.
- Paul Dănuț Duță, 'Tratatul constituțional de la Roma', în *Sfera Politicii*, Editura Făclia, București, 2005, nr.120-121-122/2005.
- Paul Dănuț Duță, "Politica europeană de vecinătate – o nouă linie de împărțire a Europei sau un nou parteneriat?" *Sfera Politicii*, Editura Făclia, București, 2004, nr.116-117/2004.
- Paul Dănuț Duță, Teodor Frunzeti, Ion Panait, *Organizațiile internaționale și problema balcanică. Studiu de caz: Kosovo*, Colecția Politică și Apărare Națională nr.34, Editura Tehno Media, Sibiu, 2009.
- Paul Dănuț Duță, Robert Iulian Stănescu, Lucian Leonard Bădică, *UE-27 de la extindere la adâncirea integrării*, Colecția Politică și Apărare Națională nr.36, Editura Tehno Media, Sibiu, 2009.
- Paul Dănuț Duță, Vasile Tabără, Mihai Marcel Neag, *Considerații privind sistemul instituțiilor de securitate*, Colecția Politică și Apărare Națională nr.33, Editura Tehno Media, Sibiu, 2009.
- Paul Dănuț Duță, Dan Ionică, *UE-27. Politica Europeană de Vecinătate*, Colecția Politică și Apărare Națională nr.27, Editura Tehno Media, Sibiu, 2008.
- Paul Dănuț Duță, Teodor Frunzeti, Ion Panait, *Operații și misiuni OSCE. Studiu de caz: Moldova*, Colecția Politică și Apărare Națională nr.29, Editura Tehno Media, Sibiu, 2008.
- Paul Dănuț Duță, Teodor Frunzeti și Ion Panait, *Operații NATO. Studiu de caz, Afganistan*, Colecția Politică și Apărare Națională nr.26, Editura Tehno Media, Sibiu, 2007.
- Paul Shoup (ed.), *Problems of Balkan Security. Southeastern Europe in the 1990s*, The Wilson Center Press, Washington D.C., 1990.
- President of Russia. 2009. *European Security Strategy* (unofficial translation). President of Russia. Official Web Portal. <http://eng.kremlin.ru/text/docs/2009/11/223072.shtml>.
- Pochemu eti sobytiia kasaiutsia nas*, Russian Young Initiative Group in www.sinor.ru.
- Putin wants moratorium on Treaty on Conventional Forces in Europe (CFE)* Apr 26, 2007.
- "Putin privetstvuet zayavleniye", *Moldovy o vozmozhnosti vstupleniya respubliki v Soyuz Rossii i Belorussii*, www.strana.ru, March 6, 2001.
- Raymond DuBois and David Vine, "Bipartisan Strategy Takes Shape To Close Overseas U.S. Bases," *Defense News*, January 29, 2012.
- Robert Cooper, "The Post Modern State and the World Order", www.demos.co.uk/files/postmodernstate.pdf.
- Russell J. Leng, *Interstate Crisis Behaviour, 1816-1980: Realism Vs Reciprocity*, Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1993.
- Russian defence minister on Adapted CFE Treaty*, Bbc Monitoring Former Soviet Union London: Jun 25, 2004.
- Russian general says NATO enlargement will kill off arms treaty*, Bbc Monitoring Former Soviet Union London: Mar 7, 2004.
- Russian deputy foreign minister says position on NATO expansion "calm and negative"*, Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Apr 3, 2004.

Russian official slams NATO states' pretexts not to ratify CFE treaty, Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Jun 29, 2004.

Russian foreign minister condemns NATO activity along Russian borders, Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Jun 29, 2004.

Russian troops in Dniester not affected by revised CFE treaty, says senator Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Feb 13, 2004.

Russian defence minister hopes NATO to ratify arms treaty "sooner or later", Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Jul 13, 2004.

Russian senator urges West to follow suit and ratify adapted CFE Treaty, Bbc Monitoring Former Soviet Union London: Jul 7, 2004.

Russian deputy foreign minister says position on NATO expansion "calm and negative", Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Apr 3, 2004.

Larson, Deborah W., 1991, "Bandwagon Images in American Foreign Policy: Myth or Reality?", in Robert Jervis and Jack Snyder (eds.), *Dominoes and Bandwagons. Strategic Beliefs and Great Power Competition in the Eurasian Rimland*, Oxford, Oxford University Press.

Lavrov, Serguey. 2011. *Speech at the 47th Munich Security Conference*, February 4-6. <http://www.securityconference.de/Lavrov-Sergey-V.696.0.html?&L=1>.

Medvedev, Dmitry .2008. Medvedev Sets Out Five Foreign Policy Principles in TV Interview. Vesti TV, 31 August; BBC Monitoring, translated in *Johnson's Russia List*, JRL 2008-163, 2 September.

Moscow insists Baltic states, Slovenia should join CFE treaty, Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Apr 8, 2004,.

Murdock, James C. e Sandler, Todd, 1991, "NATO Burden Sharing and the Forces of Change: Further Observations", *International Studies Quarterly*, XXXV.

NATO, *Questions and Answers on CFE*, n.d., www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2007_05/.

Neil Buckley and Daniel Dombey, "Putin in threat on European arms treaty", *The Financial Times Limited* April 27 2007.

Sergei M. Yermakov, "The CFE Treaty as a Stability Factor of the New System of European Security", *Peace and Security*, International Institute for Peace. Vol.XXXI, December 1999.

Sergei Yermakov, Russia's Institute For Strategic Studies, *The role of conventional armed forces in the system of European Security*, June 2001.

Senior Russian MP says world is failing Kosovo, Bbc Monitoring Former Soviet Union, London: Apr 5, 2004.

Sherle R. Schwenninger, "Revamping American Grand Strategy", *World Policy Journal*, Fall 2003.

Speech by NATO Secretary General, Mr. Jaap de Hoop Scheffer speech in the IISS the United Kingdom.

Stephen J. Blank, Louis H. Jordan, Jr. Editors, *Arms control and european security*, Strategic Studies Institute, August 2012, <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/>.

Stephen Larrabee, "Long Memories and Short Fuses. Change and Instability in the Balkans", *International Security*, Vol.15, No.3, Winter 1990/91.

Ted Galen Carpenter and Marin Tupy, "U.S. Defense Spending Subsidizes European Free-Riding Welfare States," *The Atlantic* July 12, 2010, dailycaller.com/2010/07/12/u-s-defense-spending-subsidizes-european-free-riding-welfare-states/.

Thomas J. Hirschfeld, "Conventional Arms Control and Confidence-Building Measures" in Stephen F. Larrabee (ed.), *The Volatile Powder Keg. Balkan Security After the Cold War*, A Rand Study, American University Press, 1994.

Thomas J. Hirschfeld, "Conventional Arms Control and Confidence-Building Measures" in Stephen F. Larrabee (ed.), *The Volatile Powder Keg. Balkan Security After the Cold War*, A Rand Study, American University Press, 1994.

Thom Shanker, "Gates Urges Cautious NATO Stance on Russia After Georgian Conflict," *New York Times*, September 19, 2008.

V. Mukhin, V. Proshkin, "The New European Balance of Power Has Been Established", *Nezavisimoe Voennoe Obozrenie* (Independent Military Review), No. 48(171), December 10, 1999.

Wade Base, "Parties Complete Weapons Reductions Under Balkan Arms Control Accord", *Arms Control Today*, October 1997.

Wade Boese, "Russia Unflinching on CFE Treaty Suspension," *Arms Control Today*, May 2008.

Wade Boese, "Georgian Conflict Clouds Future Arms Pacts," *Arms Control Today*, September 2008.

Zagorski Andrei, *European security architecture and challenges: where are we in 2011 as compared to 2008? A food for thought paper*, Moscow, European Studies Institute at MGIMO-University 11–12 April 2011.

Zdzislaw Lachowski, "The CFE Treaty One Year After Its Suspension: A Forlorn Treaty?" *SIPRI Policy Brief*, January 2009.

Zueva, Kira, *Rossii i Evrope nuzhna sobstvennaya bezopasnost: OBSE, a ne NATO*.
<http://strana.ru/state/foreign/2001/03/07/983964662.html>.